

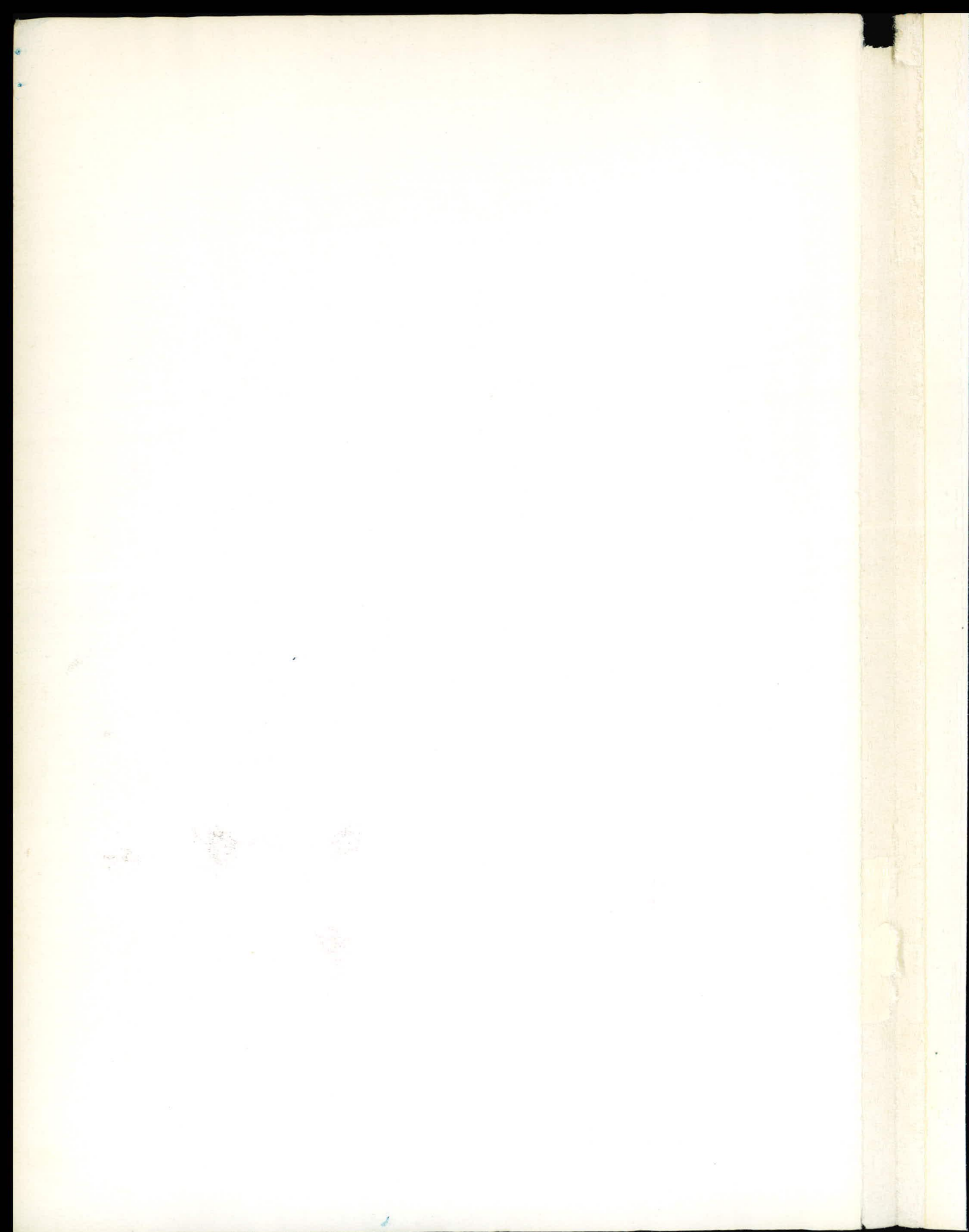
MODERNE BRAZILIAANSE KUNST - UTRECHT - CENTRAAL MUSEUM 1960

1960

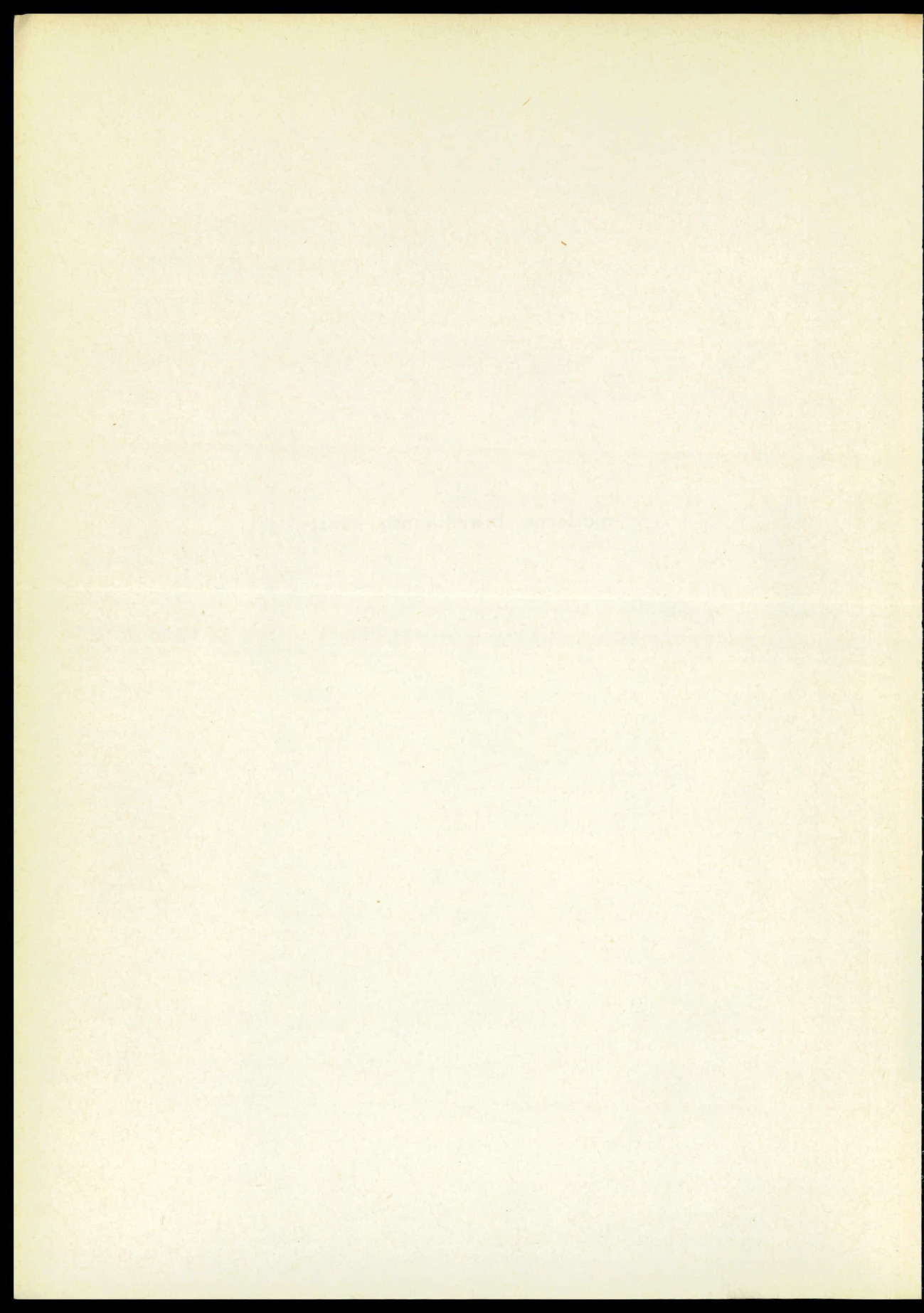
moderne braziliaanse kunst

UTRECHT - CENTRAAL MUSEUM

moderne braziliaanse kunst

centraal museum utrecht 17 maart - 15 mei 1960

**moderne
braziliaanse
kunst**

Deze catalogus is tot stand gekomen met steun van het Braziliaanse Handelsbureau
te Amsterdam.

VERANTWOORDING

In 1954 had het Centraal Museum te Utrecht het voorrecht de schitterende collectie Europese kunst uit het „Museu de Arte” van São Paulo te huisvesten. Dit museum heeft zijn ontstaan te danken aan het persoonlijk initiatief van één man, de senator, thans ambassadeur, Francisco de Assis Chateaubriand Bandeira de Mello, en is uitgegroeid tot een unicum voor geheel Centraal en Zuid-Amerika. Het is de bedoeling van de initiatiefnemer geweest voor zijn land een overzicht te verkrijgen van wat de kunst in de wereld in de loop der tijden heeft voortgebracht. Is deze verwezenlijking voor Latijns Amerika een „novum” te noemen, dan mag dezelfde term terecht toegepast worden op het Museum voor Moderne Kunst te Rio de Janeiro, dat tracht een ander wereldbeeld, dat van de moderne kunst, te veraanschouwelijken. Ook dit museum dankt zo niet zijn ontstaan dan toch zijn bloei en ontwikkeling aan één persoon, Mevrouw Niomar Moniz Sodr . Een jaar nadat Assis Chateaubriand — in 1947 — zijn fameuse collectie begon, werd het museum voor Moderne Kunst te Rio opgericht en voorlopig ondergebracht in de Banco Boavista. In 1951 werd de leiding ervan toevertrouwd aan Mevrouw Niomar Sodr  door wier onvermoeide inspanningen niet alleen de collectie toenam in aantal en waarde, doch thans ook gehuisvest werd in een schitterend gelegen, elegant gebouw, ontworpen door de architect Affonso Eduardo Reidy. Door de bemoeiingen van het Museum voor Moderne Kunst is de tweede tentoonstelling uit Brazilië, die het Centraal Museum het genoegen heeft te logeren, tot stand gekomen.

In 1954 toonden wij met „Meesterwerken uit São Paulo” Europese kunst uit Braziliaans bezit. De collectie, die thans is bijeengebracht, bestaat louter uit werken van Braziliaanse hedendaagse kunstenaars; zij beoogt een beeld te geven van de Braziliaanse schilderkunst, grafiek en sculptuur van heden, waarin modernismen uit Europa zich mengen met veel van eigen bodem. Wij zijn verheugd deze kunstittingen aan het Nederlandse publiek te kunnen tonen.

De belangstelling, die Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins der Nederlanden voor deze Braziliaanse manifestatie toont, stemt ons tot grote dankbaarheid en is ons bij de organisatie een grote stimulans geweest.

Zeer dankbaar zijn wij Zijne Excellentie J. de Sousa - Leão, Ambassadeur van Brazilië in Nederland, voor zijn zo gewaardeerde samenwerking, die deze tentoonstelling in Nederland mogelijk heeft gemaakt.

Het Braziliaanse Handelsbureau zijn wij zeer erkentelijk voor de steun aan ons verleend bij de uitgave van de catalogus.

Wij spreken de wens uit dat deze tentoonstelling het hare moge bijdragen om de relaties die sinds lang tussen Brazilië en Nederland bestaan, te bestendigen en te versterken.

Dr. Maria Elisabeth Houtzager
Directrice Centraal Museum.

VOORWOORD

Het Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro kwijt zich door het brengen van deze tentoonstelling van een taak, die wel zeer strookt met de bestemming die de oprichters van het museum voor ogen zweefde. Voor het eerst wordt het europese publiek een totaalbeeld der Braziliaanse kunst geboden.

Kenschetsend voor deze instelling was vanouds het aandurven van initiatieven op kultureel gebied, die voor Brazilië geheel nieuw waren. Dit berust deels op onze doelstelling de hedendaagse kunst zoveel mogelijk te bevorderen, deels op de aard van ons programma, dat de aan dergelijke lichamen gewoonlijk voorgeschreven grenzen te buiten gaat. Voor zoverre onze middelen het toelieten, hebben wij, afgezien van het eigenlijk museale werk, een veelzijdige kunstpedagogische werkzaamheid ontplooid in de vorm o.a. van leergangen, lezingen, toneel, film, ballet. Het uitvoeren van een zo veelomvattend mogelijk programma hangt af van het uiteindelijk gereedkomen van het nieuwe museumgebouw aan de oever der baai van Rio de Janeiro. Aldaar zullen wij over voldoende ruimte beschikken om er ook de „Technische School voor Artistiek Scheppend Werk” te herbergen, die zich voorstelt jonge kunstenaars aan een vakopleiding te helpen die op universitair peil staat. Zij zullen in het Braziliaanse openbare leven de voorgenomen sector van het industrieel ontwerp voor hun rekening nemen. Met de tentoonstelling „Braziliaanse hedendaagse kunst” beoogt het Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro allereerst de kulturele betrekkingen met Europa te verstevigen.

Maurício Nabuco,
voorzitter van het Museu de Arte Moderna
do Rio de Janeiro.

Zoals mijn vriend en collega Maurício Nabuco in zijn inleidingswoord in deze catalogus heeft aangegeven, wordt nu voor de eerste maal een volledige proeve van de hedendaagse Braziliaanse kunst in Europa tentoongesteld door bemiddeling van het allernieuwste Instituut, waarvan hij President is. Dit museum, dat nog in aanbouw is en omgeven zal worden door een uitgestrekt park, bevindt zich op een bijzonder bevoorrechte plaats, waar de sierlijke en lichte gevel zich in het water van de Guanabara-baai weerspiegelt, juist tegenover haar monding, alsof dit zou betekenen dat het voor de buitenwereld wijd open staat voor culturele betrekkingen en contacten.

Voor dat doel heeft het Museum werken bijeengebracht van nog in leven zijnde Braziliaanse artisten, bekende zowel als jongere, welke een beeld geven van hun huidige activiteit. Zo zien we o.m. een „cross-section” van hun meest recente creaties en van de nieuwe tendenties in de schilderkunst, grafiek en beeldhouwwerk. Het is een frisse en aangrijpende boodschap, welke zij richten tot het Oude Europa ten bewijze dat zij door banden van het bloed met haar verbonden zijn.

Het Braziliaanse Ministerie van Buitenlandse Zaken, dat dit initiatief steunt, heeft de wens te kennen gegeven om deze tentoonstelling ook naar Nederland te brengen uit erkentelijkheid en waardering voor het land, dat drie eeuwen geleden aan Europa de eerste schilderijen en de eerste wetenschappelijke werken over Brazilië heeft geschonken, dank zij de schilders en geleerden, die een doorluchtige telg van het geslacht Nassau in zijn gevolg mee naar Pernambuco heeft genomen.

Waar het niet mogelijk was deze onder te brengen in zijn paleis in Den Haag, geheel gewijd aan de Nederlandse schilderkunst uit de gouden eeuw, welke andere instelling zou daarvoor dan méér in aanmerking komen dan dit Centraal Museum, hetwelk reeds in 1954 zijn zalen heeft open gesteld voor de schilderijen uit het „Museu de Arte” van São Paulo, welke toen op Europees tournee waren.

Bovendien is dit Centraal Museum gevestigd in het beroemde Utrecht, in wiens Universiteit wij, Latijns-Amerikanen, een speciaal cultureel instituut hebben, dat onder auspiciën staat van Z. K. H. Prins Bernhard, en waar wij steeds van harte welkom zijn.

Daardoor hebben wij vele redenen om ons te verheugen in dit gelukkig initiatief en in de samenwerking met het Centraal Museum, waardoor de artistieke en culturele betrekkingen tussen Nederland en Brazilië zeer zeker verstevigd worden.

J. de Sousa - Leão

Ambassadeur van Brazilië in Nederland

INLEIDING

De tentoonstelling die het Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro voor Europa heeft bijeengebracht, legt getuigenis af van de jongste artistieke ontwikkeling in Brazilië. Vrijwel alle thans getoonde kunstwerken zijn gedurende de laatste drie of vier jaar ontstaan. Het is er de inrichters dus om begonnen het oude werelddeel een keuze voor te zetten, die in staat stelt zich een zo nauwkeurig mogelijk beeld te vormen, zowel van het peil, als van de huidige stijlen en stromingen der Braziliaanse kunst.

Al zijn bij de beoordeling der hedendaagse kunst hier en ginds zoveel mogelijk dezelfde maatstaven aangelegd, toch valt niet te ontkennen dat er verschillen bestaan in de wijze van bezien tussen de nieuwe wereld en Europa, zowel bij de kunstenaars als bij de kritiek. Dit berust op een verschil in wereldbeschouwing aan beide zijden van de Atlantische Oceaan. Factoren van historische aard, met name cultu-rele, doen hun invloed op de ontwikkeling der kunst gedurig gelden.

Mede deze factoren onder vele andere weerspiegelen aard en samenstelling dezer expositie. Zij verzichtbaart de snelle wijziging in de Braziliaanse kunstgevoeligheid, die zich onweerhoudbaar voltrekt, zij het vooreerst met zekere willekeur. Van dit gezichtspunt uit is deze verzameling als zodanig bedoeld om de geaardheid van het hedendaagse kunststreven te doen uitkomen, en tot vergelijking aan te moedigen tussen onze wijze van zien en voelen, en die onzer tijdgenoten in Europa.

Deze voorafgaande beschouwingen zijn van des te meer belang wanneer men bedenkt, dat Brazilië nog slechts zo kort bij de moderne kunst betrokken is, vergeleken met de ontwikkeling der kunst van eigen tijd in Europa. Eigenlijk nam hier te lande deze artistieke beweging eerst in 1922, toen Brazilië juist het eeuwfeest zijner staatkundige onafhankelijkheid van Portugal vierde, een aanvang.

Terwijl in de oude wereld de nieuwe esthetische normen eerst na een gewelddadige breuk met het verleden en met sinds eeuwen gevestigde opvattingen werden aanvaard, dient in aanmerking genomen dat in

Brazilië de betreffende vraagstukken minder als kwesties van leven en dood golden, bovendien anders geaard waren.

Het is hier niet de bedoeling een Braziliaanse kunstgeschiedenis te schrijven, niettemin lijkt het van belang om aan bepaalde data te herinneren. Tot het begin der 19e eeuw handhaafde zich een onder invloed der Portugese veroveraars ontstane barokkunst, die haar top punten bereikte in de loop der 17e en 18e eeuw. Alle kunstvoortbrengselen van het tijdvak dragen het stempel van de geest van eenheid en harmonie die het kenmerken, zowel in bouw- en kerkelijke schilderkunst, als in het werk van de buitengewone beeldhouwer Antonio Francisco Lisboa, bijgenaamd Aleijadinho (de kleine gebrek-kige). Aan het begin der 19e eeuw verstoorde een ingrijpende gebeurtenis het leven der kolonie: door de napoleontische invasie in het nauw gedreven, vluchtte het Portugese koningshuis naar Brazilië. Dit opende 's lands havens voor internationale handel en kultuurinvloeden. Levenswijze en instelling der bevolking begonnen zich te wijzigen. In 1816 kwam op uitnodiging der regering een Frans kunstgezantschap geleid door Joachim Lebreton naar Rio de Janeiro, waartoe o.a. de bouwmeester Grandjean de Montigny, leerling van de hoofdbouwmeesters van het empire Percier en Fontaine, en de schilders Nicolas Taunay en Jean-Baptiste Debret behoorden. Onder hun invloed verkreeg het neoklassicisme invloed, dat spoedig daarop door de romantiek werd afgelost.

De een na de ander en overeenkomstig het gewone verloop vonden de typische 19e-eeuwse stijlvormen ingang in Brazilië. De ingevoerde en nagevolgde neoklassicistische kunstwerken openden de weg voor andere stadia van een in Amerika onbekend verleden: neogotische, neoromaanse, pseudomoorse kunst enz. De kunst werd beschouwd als voortbrengsel van een verleden van algemeen Europese herkomst, door niet weinigen evenwel als hoofdzakelijk Frans.

Niettegenstaande deze historisch bepaalde kulturele gegevens, had de Braziliaanse kunst wel degelijk zeker eigen karakter binnen het kader van eklekticisme en stijlloosheid der 19e-eeuwse kunstontwikkeling. Dit is daaruit te verklaren, dat de nieuwe elementen vaak min of meer moeizaam met de late barok uit de koloniale tijd, en met bepaalde plaatselijke uitdrukkingsvormen werden vermengd.

Afgezien van de tentoonstellingen van Lasar Segall (1913) en Anita Malfatti (1917) te São Paulo, die toentertijd weinig weerklank vonden, kwam het land eerst in de twintiger jaren in werkelijk contact met de hedendaagse kunst.

Van tevoren dient opgemerkt dat alle esthetische leuzen en stand-

punten van meet af aan welbewust en klaar geformuleerd naar voren werden gebracht, en naar hun aard bepaald werden door plaatselijke, van de Europese cultuur geheel onafhankelijke factoren.

In Brazilië betekent de omwenteling in de kunst geen breuk met tradities en verleden, veeleer inheems verzet tegen de kulturele horigheid van eigen kunstenaars en intellectuelen. Vereuropeest in hun smaak, stelden dezen enkel belang in deze academische vervalskunst uit de eerste of zelfs tweede hand, en het ontging hun geheel welk een omwenteling zich destijds reeds bezig was te voltrekken; slechts de z.g. „kunst der Salons” was in trek.

In het verband der zich in Brazilië ontplooiende modernistische beweging zal het niet zo gemakkelijk vallen, om cultuurhistorisch de pogingen tot een nationale kunst te geraken (wat het zoeken van nieuwe voorbeelden desnoods in Europa niet uitsloot), te scheiden van reeds aanwezige stromingen van de tijd.

Het z.g. esthetische „nativisme”, dat een nationale kunst nastreefde, scheen slechts een bestaan te leiden als leer, doch in werkelijkheid diende het slechts als middel in de strijd tegen elk akademisme, terwijl het tegelijk de kunstenaar in staat stelde tot het zich verwerven van een nieuwe wijze van zien en schilderen. Deze omwenteling voltrok zich onder Europese invloed, juist zoals men tevoren het ambtelijk gesanctioneerd akademisme als voorbeeldig had beschouwd.

Zien wij thans op een tijdspanne van nog geen veertig jaar terug, dan lijkt ons de beweging der „Moderne Kunstweek”, in 1922 te São Paulo gehouden, welhaast in een grijs verleden te liggen. Men zou deze beweging als voorspel der moderne kunst in Brazilië kunnen beschouwen. De tegenstellingen die binnen haar kader vielen op te merken bevestigen nogmaals de opvatting, dat de geschiedenis ener kulturele stroming evenzeer op grond van haar „leugens” als van haar „waarheden” wordt geschreven. Eerst de tijd leert op juist wijze bepaalde overdrijvingen van wezenlijke waarden te scheiden op het gebied van esthetische ideologieën. Het is meer een kwestie van theoretische problematiek dan van daadwerkelijk artistiek scheppen, dat de kunst onzer eeuw bij haar intrede in ons land, enigszins van haar baan is afgeweken tengevolge van de latent aanwezige nativistische inslag. Daaruit valt de tot op zekere hoogte romantische en geëxalteerde aard der esthetische omwenteling in de Braziliaanse kunst te verklaren. Men bond vol geestdrift de strijd aan tegen het „bouwkundig karnaval”, en desondanks predikte men de terugkeer tot de barokarchitectuur, de z.g. koloniale stijl, als voortbrengsel van het milieu. Verzet wekte de tot „leenkunst” leidende Europese cultuurinvloed, die „voor het land slechts leugen betekent”. Men verweet Europa dat

het Brazilië oud maakte voor zijn tijd. De als prijs voor bijzondere verdienste toegekende Europese reis heette „slechts een galerij van gebrekkigen van geest te vormen, die weliswaar terugkeren als geboren en getogen Braziliaan, doch als Europeaan wat hun instelling betreft”. De leuze luidde: „strijd tegen elke import van overjarige inzichten in blik”, het ideaal: „een wereld zonder datering — zonder Napoleon — zonder Caesar”, de doelstelling: „terugkeer tot de natuur, indien mogelijk tot de Indiaan”. Opzettelijk doopte men werken dezer kunststroming „Anthropofagisch schilderij”, „Brazielhout”, „Groengeel”, waarin zich de algemene gevoelsinstelling der avantgardisten van 1922 weerspiegelde.

Onder de vaan dezer niet onvermakelijk zich uitende nativistische eisen maakten zich de braziliaanse kunstenaars allengs los van de oude officiële kunstopvattingen en gingen zij tot nieuwe, uit Europa afkomstige standpunten over. Door werken van Anita Malfatti, Lasar Segall, Di Cavalcanti en Tarsila do Amaral werden fauvisme, kubisme, futurisme, impressionisme en surrealisme in het land ingevoerd, alles tolvrij via de douaneposten van Rio de Janeiro en Santos!

Ook zonder dat men poogt de geschiedenis der Braziliaanse kunst van deze tijd streng chronologisch in te delen, valt zij niettemin als vanzelf in drie tijdvakken uiteen: het eerste dat der „heroïsche” jaren rond 1922 welker grondtrekken reeds werden besproken, het tweede van 1930 tot het einde van de 2e wereldoorlog, het derde beginnend omstreeks 1948 en naar het schijnt nog niet afgesloten.

De kunstenaars der tweede periode zijn niet langer zo gebonden aan hun programma's. Dit leidt tot vrijere interpretatie der nationale motieven bij nieuwe piktorale uitingswijzen, vrij van elk eng regionalisme.

De werken van Lasar Segall en Di Cavalcanti — respektievelijk ingegeven bij de eerste door het maatschappelijk drama, bij de tweede door het schilderachtige in landschap en bevolking — winnen zowel in artistieke behandeling, als in de keuze van Braziliaanse motieven aan natuurlijkheid. Deze laatste scheen over de gehele lijn te zegevieren en om verdere interpretaties te vragen.

Juist toentertijd baarde de grote Cândido Portinari opzien in de Braziliaanse schilderkunst, en met hem werd de moderne kunst tot een niet voorbij te zien, openbaar, doch omstreden feit: niet langer bleef zij als vraagstuk ter bespreking aan een beperkte groep van ingewijden voorbehouden. De schilderkunst met hart en ziel toegedaan als hij was, viel aan Portinari als vanzelf de leiding toe van alle voorstanders der nieuwe kunstopvattingen. Geen was dermate veelzijdig

als hij, wat betreft zijn interpretatie van Braziliaanse motieven. Met hem bepaalde een gehele generatie van medestanders als Alberto da Veiga Guignard en José Pancetti, de richting der nieuwe kunst.

Vergde in Europa de invoering der hedendaagse kunst in ambtelijke kringen, alsook haar erkenning door de regeringen, in menig land hardnekkige strijd, in Brazilië was het verloop anders. Zonder al te grote moeilijkheden kreeg men na de eerste stap bij de instanties dezen ertoe de nieuwe kunstuitingen moedig en vastbesloten te bevorderen. Men kan hierin een bewijs zien dat men zich de academische tradities onvoldoende had eigen gemaakt, tevens een blijk van de nationale gave zich reeds in de toekomst in te leven.

Het gebouw van het ministerie van onderwijs te Rio de Janeiro, een baanbrekend werk der hedendaagse bouwkunst in Brazilië, verzichtbaart omstreeks 1937 een tevoren vrijwel ongekende adhaesiebetuiging van de staat aan de nieuwe artistieke richting. Deze gezindheid bleek van blijvende aard, en vindt twintig jaar later haar bevestiging in het bouwplan voor de thans in aanbouw zijnde hoofdstad Brasilia. In beide gevallen speelt een kunstenaar de hoofdrol op wie het land trots mag zijn: de bouwmeester Lúcio Costa.

In de loop der laatste beide decennien heeft in Brazilië het standpunt ten opzichte van architectonische en algemeen artistieke vraagstukken een radicale wijziging ondergaan. In tamelijk snel tempo hebben zich nieuwe visuele gewoonten ingeburgerd, zowel in kunstenaarskringen als bij het ontwikkelde publiek.

Hierbij komen sedert 1948 nog andere, indirect de doorslag gevende factoren: de nieuwe musea en de tweejaarlijkse tentoonstellingen. Drie voor Brazilië volkomen nieuwe instellingen beginnen het kunstleven krachtig te stimuleren: in de hoofdstad heeft het Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro — dat voor de samenstelling dezer tentoonstelling de verantwoording draagt — een rijkgeschakeerd programma, dat naarmate de expositie- en andere ruimten gereedkomen, achtereenvolgens met succes wordt afgewerkt. Te São Paulo dragen het Museu de Arte en Museu de Arte Moderna het hunne bij tot coördinatie van het artistieke scheppen. Eerstgenoemd museum bevat een waardevolle verzameling, die men nauwelijks ooit had gedacht in Latijns Amerika in zo korte tijd te kunnen bijeenbrengen. Het tweede museum organiseerde o.a. de Biennale van São Paulo, die sedert 1951 reeds vijfmaal zeer omvangrijke en naar de kwaliteit belangrijke kunsttentoonstellingen heeft gebracht. Men kan zich licht voorstellen welk een artistieke opbloei de aldus verkregen wijdere gezichtskring van publiek en kunstenaars teweegbracht.

Bij het organiseren dezer tentoonstelling voor Europa heeft men zich aan het beginsel gehouden om slechts werken uit te zoeken van kunstenaars die zich reeds volledig ontplooid hebben. Behalve werk van Di Cavalcanti, de nestor der Braziliaanse moderne schilders, en van Cândido Portinari die zijn eens bereikt meesterschap volledig handhaaft, toont de expositie nog andere voortreffelijke stukken op het gebied der nonabstracte schilderkunst. De oorspronkelijkheid der succesvolle autodidakte Djanira is allereerst het vermelden waard. Geheel eigen is haar wijze van uitbeelding der inheemse motieven.

Het merendeel van het tentoongestelde echter valt onder de abstracte schilderkunst in telkens andere toepassing, waarop zich de avantgarde des land bij uitstek toelegt. Naast Alfredo Volpi, Milton Dacosta en Ivan Serpa, die esthetisch geheel eigen wegen bewandelen, is er een talrijke groep kunstenaars die op het gebied der „kunst zonder onderwerp” met geometriserende of puur geometrische vormen experimenteren, volgens de door Mondriaan, v. Doesburg, Malevitch, Pevsner, Max Bill aangegeven richting.

Het lijdt geen twijfel dat de noodzakelijkheid van een doordacht programma, en zijn verwezenlijking in scheppend werk niet altijd gelijk opgaan. De hoofdzakelijk spekulatieve instelling behoudt slechts zolang geldigheid, als zij geen belemmering gaat opleveren voor het vrije scheppingsproces, en zij niet strijdig wordt met de normen die uit de betreffende kunstenaarspersoonlijkheid van nature voortvloeien. Het valt echter niet te ontkennen dat bij inachtneming van de gevaren die zulk doctrinarisme oplevert, de theoretische denkbaarheid op zichzelf reeds vrucht draagt voor het veelbelovend werk van een kunstenaarsgroep, waartoe o.a. Franz Weissmann, Lothar Charoux en Mauricio Nogueira Lima behoren, aangezien op vraagstukken van ruimte en plastiek de aandacht werd gericht.

Op geheel ander gebied ligt het door een andere groep van abstracte schilders, die niet met geometrische vormen werken, reeds bereikte. Op grond van middelen en oplossingen die meer vrijheid en afwisseling toelaten, scheppen zich schilders als Antonio Bandeira, Teresa Nicolao, Firmino Saldanha en vele anderen een eigen taal. In dit opzicht toont hier een jonge Japanner, Manabú Mabe, die van kindsbeen af in Brazilië heeft geleefd, enkele voorbeelden van inderdaad verbluffende rijpheid.

Het gebied der kunst dat de laatste jaren in Brazilië vooral zich in veler gunst verheugt is de grafiek, die twintig jaar geleden slechts op een enkele vertegenwoordiger van formaat kon bogen, Oswaldo Goeldi. Aan deze tentoonstelling echter nemen wel een vijftiental grafici deel van meer dan middelmatige betekenis, waaronder Fayga Ostro-

wer, Livio Abramo, Arnaldo Pedroso d'Horta, Rossine Perez en de jonge Anna Leticia, die de anderen overtreffen, en nu hun werken toevoegen aan die van de zich steeds vernieuwende Goeldi. De abstracte tekeningen van Aldemir Martins bereiken dank zij hun onmiddellijke, simpele, gevoelig lineaire taal een dusdanige kracht van uitdrukking, dat zijn succes in eigen land zowel als op de Biennale te Venetië begrijpelijk is. De groep der beeldhouwers omvat kunstenaars van verschillende richting, als Bruno Giorgi, Maria Martins en Weissmann, die ieder voor zich ernaar streven iets nieuws te scheppen.

Deze tentoonstelling van Braziliaanse kunstenaars van heden zal aan haar doel hebben beantwoord, indien zij als zodanig de weg doet uitkomen, door de kunst afgelegd in een land, dat voor nog geen veertig jaar zich tevreden stelde met de zwakke academische afglans der kunsttradities uit het verleden.

De abstracte kunst in haar onderscheidene vormen gaf de jonge beweging in Brazilië de kans om zich aan de problematiek welke dit akademisme inhield te ontworstelen, door allereerst een zich afwenden van folkloristische, regionale en plaatselijke motieven ten behoeve van de geldende internationale kunstopvatting.

De bijdrage die de Braziliaanse kunstenaars tot de nieuwe vormtaal leveren is het teken van vrijheid en zelfstandigheid der kunst tegenover de vraagstukken van andere dan artistieke aard, waarmee de pioniers dezer moderne richting hebben moeten worstelen.

De nationale trekken der Braziliaanse kunst zullen van nu af aan en in het verloop van een natuurlijk rijpingsproces, voortdurend sterker aan de dag treden. Kunst betekent niet langer vooropgezet doel of „art engagé”. Het belang dezer trekken zal nog toenemen naarmate zij zich doen gelden op het gebied waar hetgeen men uit wil drukken onmiddellijk, en vrij van andere dan artistieke bedoelingen of tendenzen, tot beeld wordt. Deze uitingwijze is bezig zich in Brazilië vrij en ongedwongen te ontplooien.

April 1959.

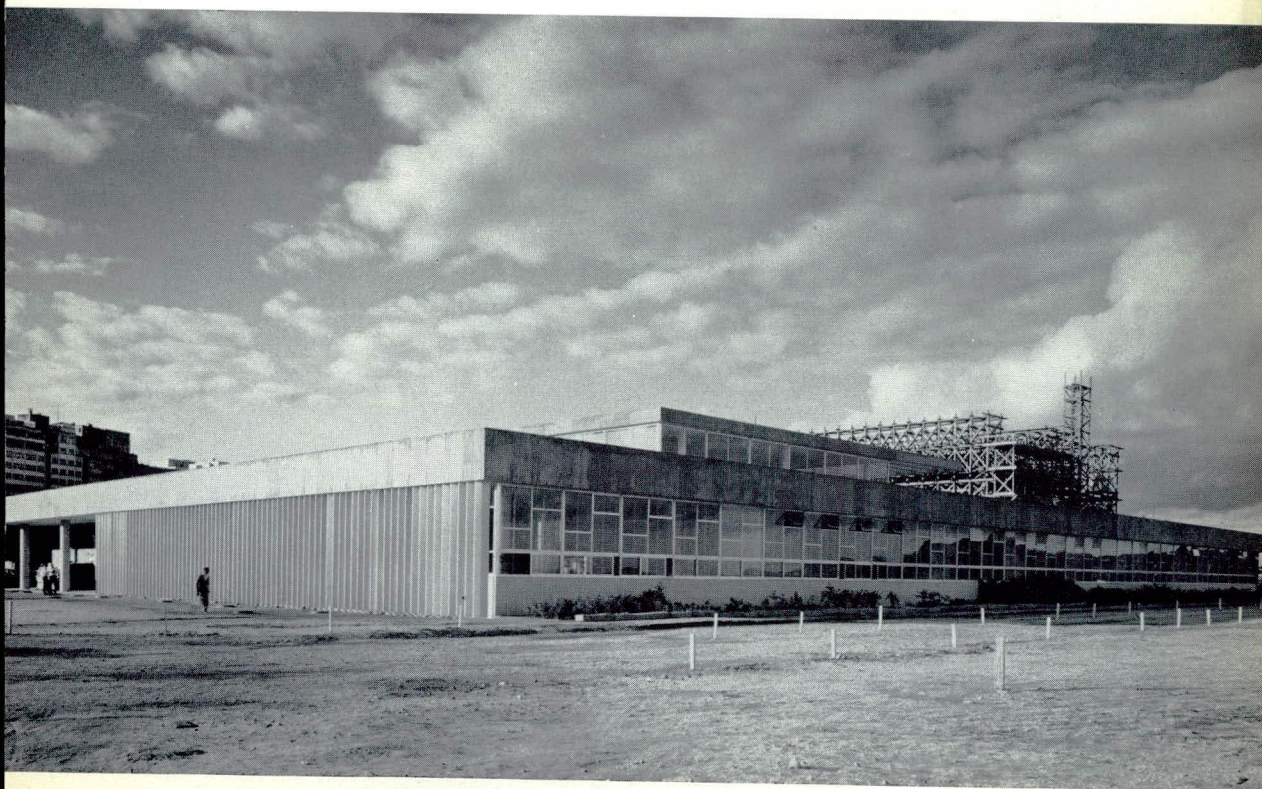
Carlos Flexa Ribeiro,
hoogleraar in de kunstgeschiedenis
en aesthetiek aan de Universiteit te
Rio de Janeiro.

RIO DE JANEIRO
MUSEUM VOOR MODERNE KUNST

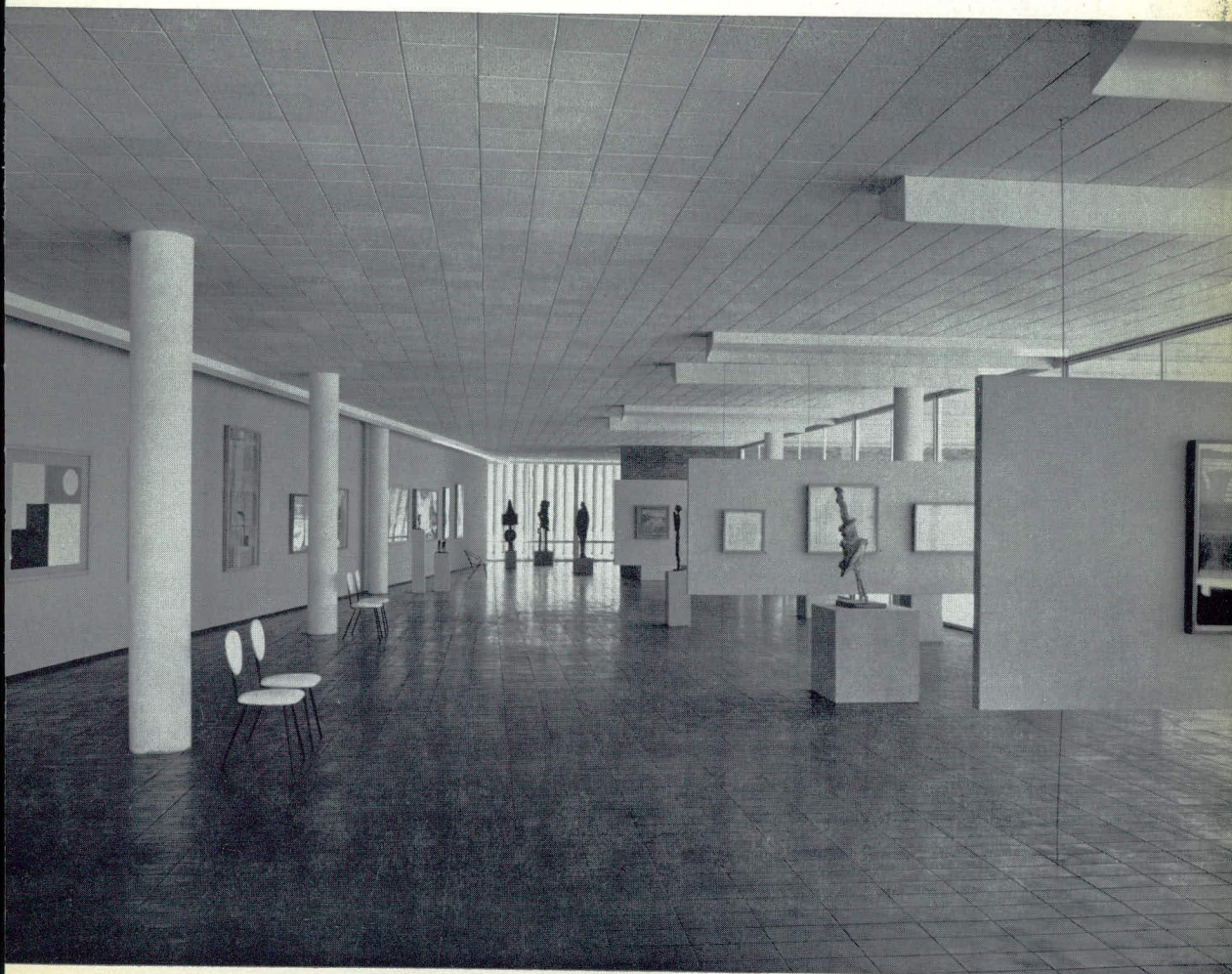
Museum voor moderne kunst te Rio de Janeiro

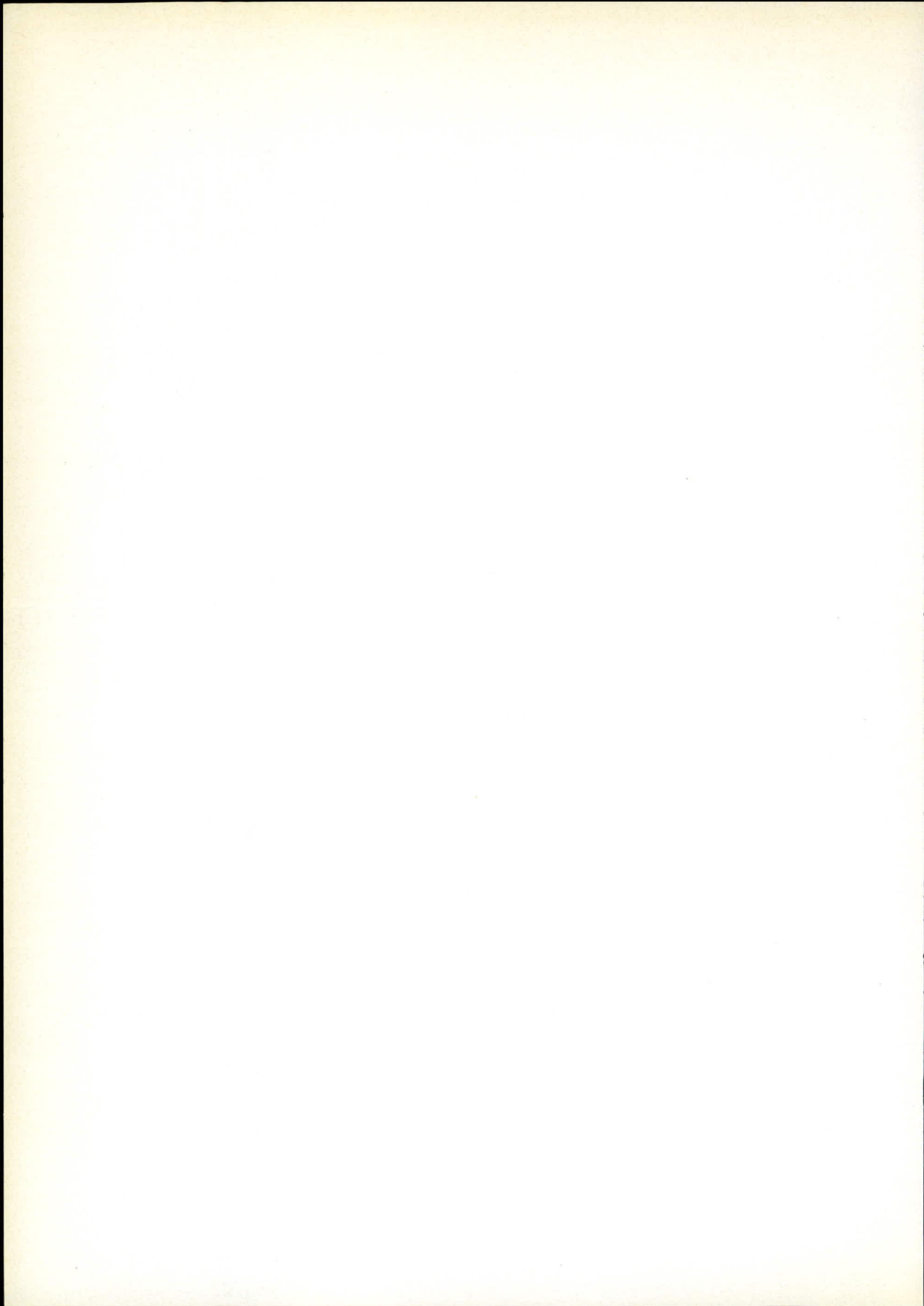
Rio de Janeiro

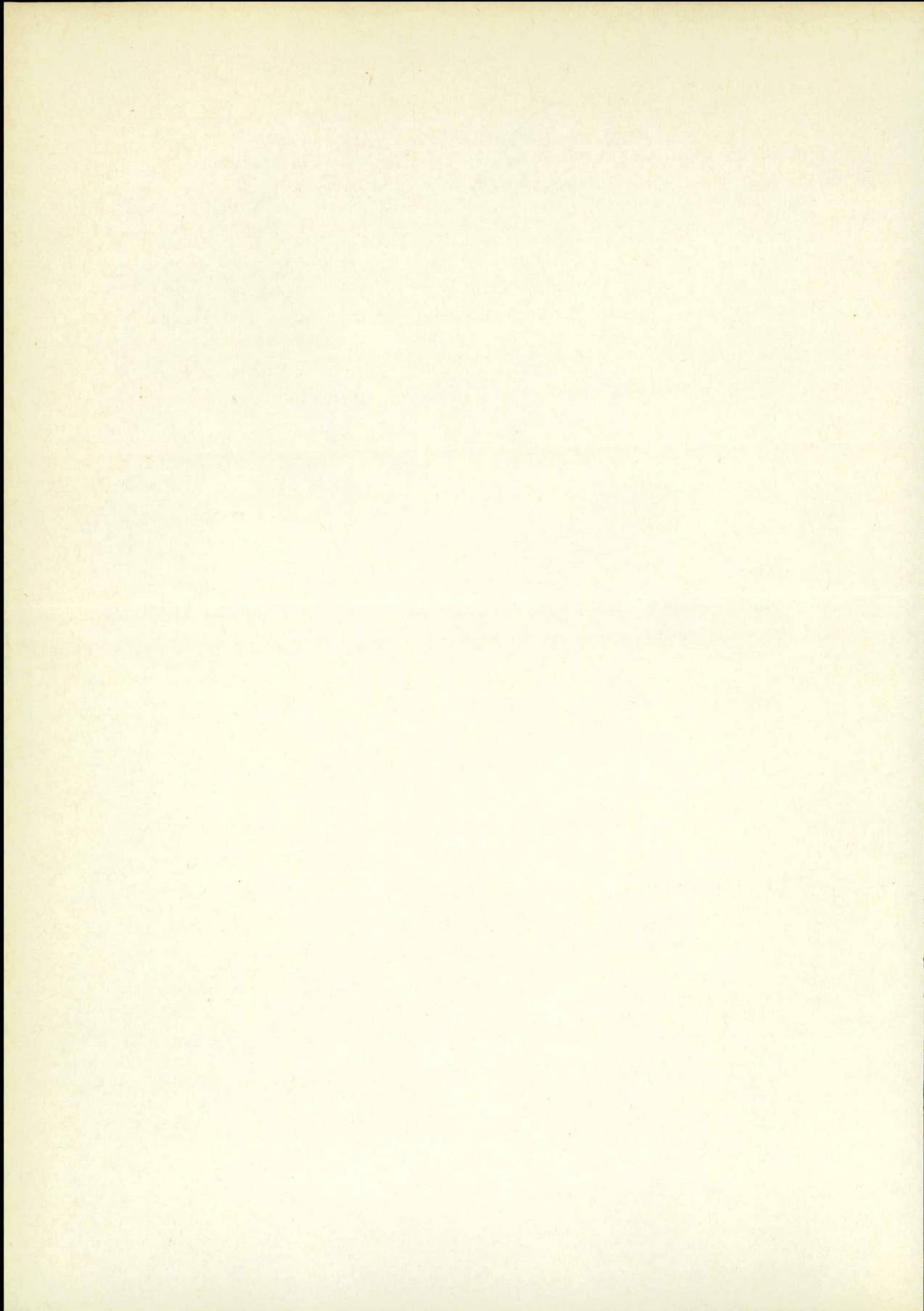

Museum voor moderne kunst te Rio de Janeiro

CATALOGUS

SCHILDERIJEN

BANDEIRA, Antonio - Parijs

geb. Fortaleza 1922. Vijf jaar studie aan de „Ecole Supérieure des Beaux-Arts” te Parijs. Tentoonstelling eigen werk te Rio de Janeiro 1945. Te Parijs tentoonstellingen i.d. „Salon d'Automne” 1947, Salon voor Vrije Kunst 1948, „Galerie du Siècle” 1950. Neemt deel a.d. Biennale te Venetië 1950. Tentoonstellingen te São Paulo en Rio 1951, in de Biennalen te São Paulo. Gemeenschappelijke tentoonstelling van het Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro 1952. 1953 prijs op de Internationale Tentoonstelling der Fiat te Turijn en op de 2e Biennale van het Museu de Arte Moderna de São Paulo. Neemt 1954 deel a.d. Biennale te Venetië en de tentoonstelling „Braziliaanse Kunstenaars” te Oslo, 1955 a.d. 3e Biennale te São Paulo, tentoonstelling te Parijs en Londen. Tentoonstellingen eigen werk te New York en gemeenschappelijke in Zuid-Amerika 1957. In hetzelfde jaar „50 jaren Abstrakte Kunst” te Parijs. 1958 wandschildering voor het Paleis voor Schone Kunsten op de Internationale Tentoonstelling te Brussel.

- 1 Zeegezicht 1957
Olieverf op doek 100 x 81 cm
- 2 Blauw landschap 1957
Olieverf op doek 100 x 81 cm
- 3 Nocturne 1957
Olieverf op doek 100 x 81 cm
- 4 Rode stad 1959
Olieverf op doek 100 x 81 cm

BECKER, Paulo - São Paulo

geb. Rio Grande do Sul 1927. Studeerde in Brazilië bij Santa Rosa en te New York met Stephan Green en Csoka. Tentoonstellingen eigen werk te Rio en São Paulo. Nam deel a.d. 2e en 3e Biennale te São Paulo. Prijs op de 4e Paulistaanse Salon voor Moderne Kunst 1956. Tentoonstelling moderne kunst te Buenos Aires, Rosario, Santiago en Lima.

- 5 Familie XVII 1958
Olieverf en gouache 100 x 151 cm
- 6 Schilderij 1958
Olieverf op doek 100 x 151 cm
- 7 Woud V 1959
Olieverf op doek 100 x 80 cm
(Collectie Tito Miranda)

CARVALHO, Flávio de - São Paulo

geb. São Paulo 1908. Aanvankelijk opleiding voor ingenieur. Studeerde schilder-, bouw- en beeldhouwkunst in Brazilië, Frankrijk en Engeland. Ten-

toonstelling eigen werk te São Paulo 1934. Verschillende tentoonstellingen eigen werk in Brazilië en gemeenschappelijke tentoonstellingen te Londen, Praag en Santiago de Chile. Nam deel a.d. 25e Biennale te Venetië en a.d. drie Biennalen te São Paulo.

8 Portret Murilo Mendes 1951

Olieverf op doek 100 x 70 cm

9 Portret Niomar Moniz Sodré 1957

afb. 1

Olieverf op doek 92 x 73 cm

10 Portret architect Burle Marx 1957

Olieverf op doek 92 x 73 cm

CARVÃO, Aluísio - Rio de Janeiro

geb. Belém 1918. Begon 1946 te schilderen en verkreeg een prijs op de tentoonstelling te Pará. Tentoonstelling eigen werk te Amapá 1947 en te Rio 1952. Nam deel a.d. tentoonstellingen voor abstracte kunst te Petrópolis 1953 en de nationale tentoonstellingen voor moderne kunst 1953, 1954, 1955, 1957; a.d. 2e en 3e Biennale te São Paulo en a.d. tentoonstellingen der „Grupo Frente” (Frontgroep). Was vertegenwoordigd op gemeenschappelijke tentoonstellingen te Montevideo, Parijs en Neuchâtel, op tentoonstellingen van hedendaagse Braziliaanse kunst in Argentinië, Chili en Peru; op de Biennale voor schilder- en etskunst in Mexico 1957. Nam deel a.d. tentoonstelling van internationale kunst te Tokio 1957, 1958 a.d. „Salão Nacional de Arte Moderna”.

11 Kringthema

Olieverf op eucatex 64 x 81 cm

12 Kringthema

Olieverf op eucatex 70 x 100 cm

CHAROUX, Lothar - São Paulo

geb. Oostenrijk 1912. Sedert 1928 in Brazilië. Begon 1940 te schilderen. 1944 eerste tentoonstelling bij het Kunstenaarssyndikaat voor Beeldhouwkunst. 1946 tentoonstellingen te Rio en in Chili. Tentoonstelling eigen werk te Bahia. Neemt deel a.d. Biennalen te São Paulo en de Salons voor Moderne Kunst te Rio. Neemt 1953 deel a.d. beweging „Ruptura”, 1956 a.d. „Salão Concreto” in het Museu de Arte Moderna. 1957 tentoonstelling zijner tekeningen te Tokio.

13 Tekening en O.I. inkt 1958

46 x 46 cm

14 Tekening en O.I. inkt 1958

36 x 36 cm

CLARK, Lygia - Rio de Janeiro

geb. Minas Gerais 1921. Studeerde in Brazilië bij Roberto Burle Marx en te Parijs bij Léger, Arpad Szenes en Dobrinsky. Tentoonstelling eigen werk

te Parijs. Bekroond op de Tentoonstelling voor Abstrakte Kunst te Petrópolis. Neemt deel a.d. 1e en 3e Biennale te São Paulo en a.d. inzending der Braziliaanse kunstenaars voor de jaarbeurs te Lausanne, a.d. 10e Inter-amerikaanse Conferentie te Caracas en de 28e Biennale te Venetië. Braziliaanse tentoonstellingen te Parijs en Neuchâtel. Tentoonstellingen eigen werk te Parijs, Belo Horizonte en São Paulo. 1957 prijs op de 4e Biennale te São Paulo. Dingt 1958 mede om de Guggenheimprijs. Verdere tentoonstellingen: Lausanne, Parijs, Santiago, Buenos Aires, Montevideo, Lima, Tokio. Gemeenschappelijke tentoonstellingen in het Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro.

15 Gemoduleerd oppervlak (serie B nr. 3) 1958

84 x 84 cm

16 Eenheid nr. 1 tot 7 1958

30 x 30 cm

17 Gemoduleerde ruimte (serie B nr. 5) 1958

120 x 47 cm

18 Gemoduleerde ruimte (serie B nr. 6) 1958

108 x 29 cm

CORDEIRO, Waldemar - São Paulo

geb. Rome. Volgt leergangen in Italië. Beweging voor Konkrete Kunst in Brazilië. Stelt 1947 ten toon i.d. „Galeria de Roma” en neemt deel aan gemeenschappelijke tentoonstellingen te Wenen en Johannesburg. 1948 inwijdingstentoonstelling v.h. Museu de Arte Moderna de São Paulo. 1949 tentoonstelling werken van konkrete kunst. Neemt 1951 deel a.d. 1e Biennale te São Paulo. Dingt 1955 mede om de 9e internationale prijs van Lissone in Italië. 1956 vertegenwoordigd op de tentoonstelling van konkrete kunst, 1957 op de internationale tentoonstelling te Tokio en in de Groep voor Konkrete Kunst te São Paulo.

19 Vektorische konstruktie 1958

Olieverf op eucatex 100 x 100 cm

20 Ruimtelijke tegenspraak 1958

Email op eucatex 100 x 100 cm

DACOSTA, Milton - Rio de Janeiro

geb. i.d. staat Rio de Janeiro 1915. Autodidakt. Eerste prijs voor schilderkunst op de „Salão de Arte Moderna de São Paulo” 1951. Neemt deel a.d. 25e Biennale te Venetië. Prijs voor de „Beste nationale schilder” op de 3e Biennale te São Paulo. Talrijke tentoonstellingen in Brazilië en het buitenland. Werken in de musea van La Plata, Rio en São Paulo. Verwerft op de „Salão Nacional de Belas Artes” stipendium voor buitenlandse reis. Verblijft 1945—1947 in de Verenigde Staten en Europa. Neemt deel aan tentoonstellingen van Braziliaanse kunstenaars te Tokio en in Argentinië, Uruguay en Chili.

21 In wit 1956

Olieverf op doek 60 x 73 cm

- 22 In bruin 1957
Olieverf op doek 46 x 81 cm
- 23 In blauw 1957
Olieverf op doek 33 x 46 cm
- 24 In violet 1958
Olieverf op doek 24 x 41 cm
- 25 In rood 1959
Olieverf op doek 54 x 65 cm

DIAS, Cicero - Parijs

geb. i.d. staat Pernambuco 1908. Tentoonstellingen eigen werk: 1927 te Rio, 1937 te New York, 1943 te Lissabon, 1944 te Londen, 1948 te Amsterdam, 1948 te Recife (Pernambuco). Sedert 1937 te Parijs, stelde er in de kunsthandels Castel en Denise René ten toon. Nam deel a.d. Salon voor Wandbeschildering (1949), de Biennalen van Venetië ((1952) en São Paulo, en a.d. Meisalons 1950 en 1951 te Parijs. Stichter v.d. school van „Altamira do Grupo Espaço”. Zijn laatste tentoonstelling van eigen werk vond plaats in het Braziliaanse paviljoen op de internationale expositie te Brussel.

- 26 Kompositie 1950
Olieverf 100 x 80 cm
- 27 Kompositie 1957
Olieverf 73 x 60 cm
- 28 Kompositie 1957
Olieverf 73 x 60 cm

DI CAVALCANTI, Emiliano - Rio de Janeiro

geb. Rio de Janeiro 1897. Studeert aldaar i.d. rechten en a.d. militaire akademie. Eerste tentoonstelling 1918. Een der initiatiefnemers voor de „Week der Moderne Kunst” 1922 te São Paulo. Tentoonstellingen eigen werk te Lissabon, Londen, Brussel, Berlijn, i.d. Verenigde Staten, Mexico en Uruguay. Eerste prijs voor schilderkunst op de 2e Biennale te São Paulo. 1954 tentoonstelling eigen werk i.h. Museu de Arte Moderna de Rio de Janeiro. Werken i.h. Museu de Belas Artes te Rio de Janeiro en Museu de Arte Moderna te Rio en São Paulo, voorts in verscheidene privécollecties in Brazilië en het buitenland. 1954 retrospectieve tentoonstelling i.h. Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro. Kunstkritikus, journalist, dichter en medewerker aan belangrijke Braziliaanse dagbladen. Prijs voor religieuze kunst op de 28e Biennale te Venetië.

- 29 Vrouw 1950 afb. 2
Olieverf op doek 80 x 64 cm
(Collectie MAM do Rio de Janeiro)
- 30 Naakte vrouwen
Olieverf op doek 80 x 99 cm
(Collectie Niomar Moniz Sodr , Rio de Janeiro)

DJANIRA (da Motta e Silva, Djanira)

geb. São Paulo 1914. Studeerde bij Emeric Marcier. Neemt 1941 deel aan een reizende tentoonstelling Braziliaanse schilders (Engeland, Argentinië, Uruguay, Chili). Tentoonstellingen eigen werk te Rio, New York, Washington, Boston, São Paulo, Petrópolis. Gouden medaille der 1e Salão Nacional de Arte Moderna. Verkrijgt 1955 een reisstipendium. Nam deel a.d. 1e Biennale te São Paulo.

31 Visser 1956

Olieverf op doek 94 x 75 cm
(Collectie Carlos Lousada)

32 Rijstdorsers 1957

afb. 3

Olieverf op doek 81 x 116 cm
(Collectie Iris C. de Mendonça)

33 Vismarkt 1957

Olieverf op doek 88 x 116 cm
(Collectie Danilo Perestrello)

34 Theeplantage in de Itacolomí 1958

Olieverf op doek 81 x 116 cm
(Collectie MAM do Rio de Janeiro)

FIAMINGHI, Hermelindo - São Paulo

geb. São Paulo 1920. Stelde ten toon op de 4e Paulista Salon voor Moderne Kunst en op de 3e Biennale te São Paulo. Nam deel a.d. tentoonstellingen van konkrete kunst te São Paulo en Rio 1956/57.

35 Vertikale verhoging met horizontale beweging 1956

Email op nordex 60 x 60 cm

36 Kring met afwisselende beweging 1956

Email op nordex 36 x 60 cm

37 Wisseling nr. 2 1957

Email op nordex 60 x 60 cm

FLEXOR, Sanson - São Paulo

geb. Roemenië 1897. Studeerde a.d. akademies voor beeldende kunsten te Brussel en Parijs met Lhote, Léger, Matisse, Gromaire. Voor de wereldoorlog tentoonstellingen in de „Salons d'Automne”, de „Tuilerieën” en bij de „Indépendants”, wier medeoprichter hij was. Twaalf tentoonstellingen eigen werk te Parijs. Stelde ten toon op de drie Biennalen te São Paulo. Leidt te São Paulo het „Abstrakte Atelier”. Braziliaanse tentoonstellingen te Parijs, Tokio, Caracas, Buenos Aires, Montevideo, Santiago. Was vertegenwoordigd i.d. „50 jaar Abstrakte Schilderkunst” en i.h. „Atelier Abstraction” te New York, 1955 retrospectieve tentoonstelling i.h. Museu de Arte Moderna te Rio. Werken van hem opgenomen in de musea voor moderne kunst te Parijs en São Paulo.

- 38 Tunnel 1958
Olieverf op doek 70 x 130 cm

- 39 Largo 1958
Olieverf op doek 50 x 150 cm

FRANCINI, Mauro - São Paulo

geb. Italië 1924. Nam deel a.d. Biennalen te São Paulo en de Salons voor moderne kunst te Rio en São Paulo. 1956 tentoonstelling eigen werk i.h. Museu de Arte Moderna de São Paulo.

- 40 Mos 1958
Olieverf op doek 150 x 65 cm
- 41 Totem 1959
Olieverf op doek 135 x 60 cm
- 42 Destijds in de herfst 1959
Olieverf op paneel 140 x 65 cm

HETENY, Clara - São Paulo

geb. Hongarije 1919. Bezocht de Kunstnijverheidsschool te Boedapest en de tekenakademie Tober Calle. Week uit naar Brazilië — São Paulo. Vertegenwoordigd op de Salons voor Moderne Kunst te São Paulo en Rio, en de 2e en 4e Biennale te São Paulo.

- 43 Gevel 1958 afb. 4
Olieverf op eucatex 58 x 39 cm
- 44 Balustrade 1958
Olieverf op eucatex 55 x 39 cm

IBBERSON, Vincent J. - Rio de Janeiro

geb. Verenigde Staten. Chemicus. Autodidakt. Reis naar Brazilië. 1953 studie i.h. Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro. 1954 eerste tentoonstelling der „Grupo Frente” (Frontgroep); neemt deel a.d. Salão Nacional de Arte Moderna gedurende de laatste vier jaar; a.d. tentoonstelling van hedendaagse Braziliaanse schilderkunst te Montevideo 1956 en in Argentinië, Chili en Peru 1957. Tentoonstelling eigen werk te Rio 1957.

- 45 Kompositie met 3 zeshoeken 1958
Olieverf op doek 46 x 55 cm
- 46 Kompositie met zeshoeken 1958
Olieverf op doek 46 x 55 cm
- 47 Diagonale kompositie 1958
Olieverf op doek 38 x 46 cm

KRAJCBERG, Frans - Parijs

geb. Polen 1912. Genaturaliseerd Braziliaan. Eerste studie in de schilderkunst te Stuttgart 1946 t/m 1948 bij Willi Baumeister. Tentoonstellingen eigen werk te Londen, Rio, São Paulo, Curitiba. 1957 prijs voor schilderkunst op de Salão Nacional de Arte Moderna. Wint de grote nationale prijs voor schilderkunst op de 4e Biennale te São Paulo.

- 48 Helder 1958
Gouache 49 x 72 cm
- 49 Twijgen 1959
Gouache 59 x 68 cm
- 50 Uitstraling 1959
Gouache 52 x 67 cm
- 51 Vervorming 1959
Gouache 54 x 64 cm

LAUAND, Judith - São Paulo

geb. São Paulo. Vertegenwoordigd op de Salons voor moderne kunst te São Paulo en Rio; op de 2e Biennale te São Paulo. Neemt 1956 deel a.d. Nationale Tentoonstelling van Konkrete Kunst te Rio, 1958 a.d. Groep voor Konkrete Kunst te São Paulo.

- 52 Zwart op zwart 1954
Email op eucatex 72 x 70 cm
- 53 Symmetrische konstruktie 1958
Olieverf op eucatex 60 x 60 cm
- 54 Van kring tot ovaal 1958
Olieverf op eucatex 60 x 60 cm

LIMA, Mauricio Nogueira - São Paulo

geb. Pernambuco 1930. Neemt deel a.d. 2e, 3e en 4e Paulistaanse salon voor moderne kunst en a.d. Biennale te São Paulo. Was lid der „Grupo Ruptura”. Nam deel a.d. Nationale Tentoonstelling van Konkrete Kunst te Rio en São Paulo, 1956/57. Leirnerprijs 1958. Groep voor konkrete kunst te São Paulo.

- 55 Wit op zwart 1956
Olieverf op duratex 62 x 62 cm
- 56 Schilderijmotief 1957
Olieverf op eucatex 61 x 61 cm
- 57 Transcendent draadkruis 1958
Olieverf op eucatex 60 x 100 cm

MABE, Manabú - São Paulo

geb. Japan 1910. Vestiging in Brazilië, werkzaam i.d. landbouw. Gaat op 23-jarige leeftijd schilderkunst studeren. 1950 voor het eerst tentoongesteld op de Nationale Salon voor Beeldende Kunsten. Sedert 1952 jaarlijks op de Salão de Arte Moderna te São Paulo en op de Salão Nacional de Arte Moderna. 1957 tentoonstelling voor abstrakte schilderkunst i.h. Museu de Arte Moderna de São Paulo. 1956 Internationale Tentoonstelling te Tokio. Retrospektieve tentoonstelling te Lima. Leirnerprijs voor schilderkunst 1959.

58 Vredesfeest 1951

Olieverf op duratex 99 x 121 cm
(Bayerische Staatsgemäldesammlungen, München).

59 Bruid 1958

Olieverf op duratex 50 x 61 cm

60 Vreemd 1958

Olieverf op duratex 49 x 60 cm

MAGALHAES, Aloisio

geb. Pernambuco 1927. Studeert 1951 in Frankrijk bij S. M. Hoyter en leer- gang voor museumwetenschap der Ecole du Louvre. Neemt deel a.d. 2e en 3e Biennale te São Paulo. Tentoonstellingen i.d. „American Union” te Washington D.C., „Annual Christmas Show” (The Print Club), Philadelphia, 1957 kunsthandel Roland Aenlle, New York; i.h. „Museum of Modern Art”, New York; „Fifth International Biennial of Contemporary Color Litho- graphy” en i.h. „Cincinnati Art Museum”. Tentoonstelling eigen werk 1959 i.h. Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro.

61 Plantaardig-mineraal 1958

Olieverf op doek 130 x 90 cm
(Bayerische Staatsgemäldesammlungen, München).

62 Palmvormig 1958

Olieverf op doek 130 x 89 cm

afb. 5

63 Grote groene kompositie 1958

Olieverf op doek 165 x 130 cm
(Collectie MAM do Rio de Janeiro)

MARTINS, Aldemir - São Paulo

geb. Ceará 1922. Studie in Brazilië. Leerde tekenen i.h. Museu de Arte Moderna de São Paulo. Prijzen op de 1e, 2e, en 4e Biennale te São Paulo. Verkrijgt reisstipendium door Brazilië op de 7e Salon voor moderne kunst te São Paulo, wint gouden medaille op de 3e Salão Nacional de Arte Moderna. Prijs „Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro”. Neemt deel a.d. Biennalen te Venetië. Verwerft er 1956 de grote prijs voor tekenkunst. Bra- ziliaanse tentoonstellingen in Argentinië, Peru, Ecuador en „Bianco e Nero” te Lugano. Gemeenschappelijke tentoonstellingen in Frankrijk, Tchecho- slowakije, Zwitserland, Japan, Chili. Tentoonstellingen eigen werk te Rio, São Paulo en Washington.

64 Tante Olga 1956

O.I. inkt 67 x 50 cm

- 65 Watermeloen 1957
O.I. inkt 48 x 65 cm
(Collectie MAM do Rio de Janeiro)
- 66 Landschap 1958
O.I. inkt 74 x 30 cm
(Collectie MAM do Rio de Janeiro)
- 67 Harmonikaspeler
O.I. inkt 66 x 48 cm

MAVIGNIER, Almir - Ulm

geb. Rio de Janeiro 1925. Eerste schilderonderricht 1947 bij Arpad Szenes. 1946—1950 kontakt met schilderkunst van geesteszieken in het Nationale Centrum voor Psychiatrie. 1951 reis naar Europa. 1953—1958 Ulm - Duitsland. Kontakt met problemen en ideeën van Josef Albers en Max Bill. Tentoonstellingen te Parijs, Bern, Zürich, Stuttgart, Düsseldorf, Bayreuth, Florence. Atelier te Ulm voor grafiek en schilderkunst.

- 68 Koncentraties aan kringen 1956
Olieverf op doek 90 x 90 cm
- 69 Negen kwadraten 1957
Olieverf op doek 90 x 90 cm
- 70 Gedeformeerd kwadraat 1958
Olieverf op doek 75 x 45 cm

MOHALY, Yolanda - São Paulo

geb. Hongarije. Studeert a.d. Kon. Akademie te Boedapest. Sedert 1931 in Brazilië. Neemt deel aan vrijwel alle Nationale Salons voor Moderne Kunst. Gouden medaille op de Salão Nacional de Belas Artes en op de Salão de Arte Moderna de São Paulo. Neemt deel aan gemeenschappelijke tentoonstellingen in Chili, Japan, Zwitserland, Frankrijk en Verenigde Staten. 1957 tentoonstelling eigen werk te São Paulo.

- 71 Zwevende vormen 1957
Kleurtekening 50 x 65 cm
- 72 „Adagio” 1958
Kleurtekening 89 x 62 cm
- 73 Nachtplanten 1958
Kleurtekening 89 x 62 cm

NICOLAO, Teresa - Rio de Janeiro

geb. Rio de Janeiro 1928. Studeert tekenen en grafische technieken in Brazilië; te Parijs twee studie jaren bij Arpad Szenes. Werkt 1955 bij Portinari. Prijs v.h. Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro op de 4e Biennale 1957.

Neemt deel a.d. tentoonstelling voor moderne Braziliaanse kunst in Uruguay, Argentinië, Chili, Peru en a.d. Biennale in Mexico.

- 74 Nr. 1 1957
Olieverf op paneel 68 x 99 cm
- 75 Nr. 6 1958
Olieverf op doek 49 x 99 cm
- 76 Nr. 10 1959
Olieverf op doek 60 x 92 cm

NOGUEIRA, Raymundo - Rio de Janeiro

geb. Pará 1909. Tekenaar, decoratieschilder. Nam a.d. vier Biennalen te São Paulo (1951—1957) deel. Tentoonstellingen eigen werk te Rio en São Paulo. Neemt deel a.d. Braziliaanse reizende tentoonstelling door Argentinië, Chili en Peru 1957. Behoort tot de werkgroep van Oscar Niemeyer te Brasilia.

- 77 Kompositie
Olieverf op duratex 81 x 61 cm
- 78 Kompositie
Olieverf op duratex 60 x 72 cm
- 79 Kompositie
Olieverf op duratex 61 x 83 cm

PALATNIK, Abraham - Rio de Janeiro

geb. Rio Grande do Norte 1928. Bezocht te Tel-Aviv de Scholen voor Technische Specialisering van Herzlia en Montifiori. Studeerde schilderkunst 1943—1947 in het Vrije Atelier Aron Aynis. Beeldhouwkunst bij Sternshus. Neemt 1951 deel a.d. 1e Biennale te São Paulo met cinechromatisch toestel van eigen vinding.

- 80 Visuele formatie 1958
Gebrandschilderd glas 62 x 66 cm
- 81 Horizontale reeks 1958
Gebrandschilderd glas 122 x 72 cm
- 82 Visuele formatie 1958
Gebrandschilderd glas 76 x 62 cm

PAULA, Inimá de - Rio de Janeiro

geb. Minas Gerais 1918. 1957 gemeenschappelijke tentoonstellingen i.d. musea voor moderne kunst te Buenos Aires, Santiago en Lima. Nam deel a.d. 1e Biennale te São Paulo. Verkrijgt reisstipendium voor het buitenland. Vertoefde zowat twee jaar in Europa. 1957 terug naar Brazilië. Nam deel aan alle tentoonstellingen van hedendaagse kunst aldaar.

- 83 „Favela” 1956
Olieverf op duratex 177 x 122 cm
- 84 „Le fleuret et le calice d’argent” 1958
Olieverf op duratex 122 x 60 cm
- 85 Abstraktie 1958
Olieverf op doek 73 x 60 cm

afb. 6

PERSIO, Loio - São Paulo

geb. Brazilië 1928. Studeerde rechten en schilder- en tekenkunst (het laatste sedert 1948). 1956 eerste tentoonstelling eigen werk in de Nationale Bibliotheek te Rio de Janeiro.

- 86 Kompositie I 1958
Olieverf op doek 40 x 85 cm
- 87 Kompositie II 1958
Olieverf op doek 35 x 75 cm
- 88 Kompositie IV 1958
Olieverf op doek 100 x 81 cm
- 89 Kompositie V 1958
Olieverf op doek 100 x 82 cm
(Collectie Jayme Maurício)

PORTINARI, Cândido - Rio de Janeiro

geb. São Paulo 1903. Bezocht de akademie voor beeldende kunsten te Rio de Janeiro. Verwerft 1928 een reisstipendium voor Europa. 1935 wordt zijn schilderstuk „Café” bekroond (internationale tentoonstelling v.h. Carnegie Institute te Pittsburg). 1938 koopt het Museum of Modern Art te New York zijn schilderij „O Morro” („De berg”) aan. Neemt 1939 deel a.d. wereldtentoonstelling te New York. In hetzelfde jaar tentoonstelling eigen werk te Rio. Als gast stelt hij 1940 in het museum te Detroit ten toon en brengt hij een eenmanstentoonstelling van zijn werk in het Museum of Modern Art te New York. 1942 muurschilderingen in de Library of Congress te Washington D.C. Tentoonstelling te Parijs 1946, Buenos Aires en Montevideo 1947, i.h. Museu de Arte Moderna te São Paulo 1948, op de Biennale te Venetië 1950, in het Museu de Arte Moderna te Rio 1953. 1954 stelt hij in het Museu de Arte Moderna te São Paulo ten toon. 1955 gouden eremedaille der „International Fine-Arts” der Verenigde Staten. 1956 tentoonstellingen in de musea te Jeruzalem, Tel-Aviv en Haifa, 1957 te Parijs en München. Verwerft de „Guggenheim’s National Award” en „Halmark Art Award” van New York. Eregast der 1e Interamerikaanse Biennale te Mexico 1958.

- 90 „Morro” 1958
Olieverf op paneel 63 x 98 cm
(Collectie A. Vasconcellos, Bonn)
- 91 „Cangaceiro” 1958
Olieverf op paneel 153 x 78 cm

afb. op omslag

- 92 Carajá-indiaanse 1958
Olieverf op paneel 98 x 78 cm
(Bayerische Staatsgemäldesammlungen, München).
- 93 Danseres der Carajá-indianen 1958
Olieverf op paneel 163 x 111 cm
- 94 Detail voor de wandschildering „Oorlog” 1958
Olieverf op paneel 159 x 107 cm
- 95 De dode 1958
Olieverf op paneel 163 x 103 cm

RIBEIRO, Maria Helena Andrés - Belo Horizonte

geb. Minas Gerais 1922. Studeerde onder Guignard en Chambelland. Vertegenwoordigd op de 1e, 2e en 3e Biennale te São Paulo. 1947 gemeenschappelijke tentoonstellingen te Buenos Aires, Santiago en Lima.

- 96 Lineaire kompositie
Olieverf op doek 48 x 84 cm
- 97 Verlichte stad nr. 5
Olieverf op doek 50 x 70 cm
- 98 Blauwe kompositie
Olieverf op doek 50 x 73 cm
- 99 Kompositie
Olieverf op doek 50 x 70 cm

afb. 8

RISSONE, Paulo - Rio de Janeiro

geb. Italië 1925. Autodidakt. Vestigt zich in Brazilië. Nam deel a.d. Biennalen te São Paulo. Prijs der 2e Biennale 1953/54. Vertegenwoordigd i.d. Braziliaanse afdeling der 27e Biennale te Venetië.

- 100 Hinderlaag 1958
Olieverf op duratex 78 x 62 cm
- 101 Voorspelling 1958
Olieverf op duratex 78 x 121 cm
- 102 De harpoeniers 1958
Olieverf op duratex 59 x 121 cm

SALDANHA, Firmino - Rio de Janeiro

Architekt. Nam deel a.d. tentoonstelling „Moderne Kunst in Brazilië” i.d. belangrijkste steden van Zuid-Amerika. Verkrijgt 1956 reisstipendium voor het buitenland op de Salão de Arte Moderna do Rio de Janeiro. Nam deel

a.d. gemeenschappelijke tentoonstelling der werken voor de Guggenheim-prijs te Parijs en New York. Muurschilderingen voor bouwwerken van Oscar Niemeyer te Belo Horizonte en Brasilia. Tentoonstellingen te Parijs 1958 en New York 1959.

- 103 Schilderij 1956
Olieverf op doek 195 x 114 cm

- 104 Schilderij nr. 2 1957
Olieverf op doek 114 x 162 cm

SALDANHA, Ione - Rio de Janeiro

geb. Rio Grande do Sul 1921. Studie in Brazilië en te Parijs en Florence. Neemt deel 1948 a.d. Salão de Belas Artes do Rio de Janeiro, 1954/55 a.d. Salão Nacional de Arte Moderna en a.d. 2e en 3e Biennale te São Paulo. 1957 Gemeenschappelijke tentoonstelling in Argentinië, Chili en Perú.

- 105 Schilderij nr. 75
Olieverf op doek 77 x 62 cm

- 106 Schilderij nr. 77
Olieverf op doek 72 x 89 cm

SERPA, Ivan - Rio de Janeiro

geb. Rio de Janeiro 1923. Studeert in Brazilië. Eerste tentoonstelling eigen werk 1951. Prijs der „Jonge Braziliaanse Kunstenaars” op de Biennale te São Paulo 1952. Stelde ten toon op de 26e en 27e Biennale te Venetië en op de 2e en 3e Biennale te São Paulo 1953 en 1955. Leraar a.h. Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro (leergangen voor kinderen en volwassenen). Lid der „Grupo Frente” (Frontgroep). Verwerft 1957 stipendium voor Europese reis op de Salão Nacional de Arte Moderna do Rio de Janeiro.

- 107 Schilderij nr. 178 1957
Olieverf op doek 97 x 130 cm
(Collectie Prof. José Oiticica)

- 108 Ritmische strepen 1958
Olieverf op doek 97 x 130 cm
(Collectie Prof. José Oiticica)

- 109 Schilderij nr. 155 1959
Olieverf op doek 73 x 92 cm

SILESIO, Mário - Belo Horizonte

geb. Minas Gerais. Studeert onder Guignard in Brazilië en bij Lhote te Parijs. Tentoonstellingen eigen werk te Rio en Belo Horizonte. Nam 1957 deel a.d. gemeenschappelijke tentoonstelling in Argentinië, Chili en Peru.

- 110 Nocturne nr. 1 1956
Tempera 60 x 81 cm

111 Nocturne nr. 2 1956

Tempera 60 x 81 cm

112 Nocturne nr. 3 1956

Tempera 60 x 81 cm

SILVA, José Antônio da

geb. São Paulo 1909. Autodidakt. Nam deel aan drie Biennalen te São Paulo, a.d. Biennale te Venetië en de Spaans-Amerikaanse tentoonstelling te Havana, waar hij bekroond werd. 1957 neemt hij deel a.d. gemeenschappelijke tentoonstelling te Buenos Aires, Rosario, Santiago en Lima.

113 Toeberiding van koffie 1952

Olieverf op doek 60 x 76 cm

114 Zelfportret 1956

Olieverf op doek 73 x 52 cm

afb. 9

115 Gebakken vis met rook 1957

Olieverf op doek 51 x 71 cm

SILVEIRA, Elisa Martins da

geb. Piauí 1912. Leergang schilderkunst v.h. Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro 1952. Prijzen op de 2e en 3e Biennale te São Paulo en op de Salão Nacional de Arte Moderna 1957. Gemeenschappelijke tentoonstellingen te Parijs en Neuchâtel, voor Lissoneprijs (IX) en „Pittsburg International”, i.h. Museu de Arte Moderna de São Paulo. 1957 tentoonstelling van Braziliaanse schilderkunst in Zuid-Amerika. 1958 eerste tentoonstelling eigen werk.

116 Processie 1953

Olieverf op doek 81 x 100 cm
(Collectie MAM do Rio de Janeiro)

afb. 10

117 „Canudos” 1957

Olieverf op duratex 90 x 120 cm

118 Bende van Lampeão in de hel aankomend 1958

Olieverf op doek 73 x 93 cm

TANAKA, Flávio Shiró - Parijs

geb. Japan 1928. Genaturaliseerd Braziliaan. Studeert te São Paulo. Nam 1945—53 deel aan groepstentoonstellingen en salons in Brazilië alsook a.d. 1e Biennale te São Paulo. Tentoonstellingen eigen werk te Rio en São Paulo. 1955 tentoonstelling van Braziliaanse grafici in Zwitserland. 1956 tentoonstelling i.h. Musée National d'Art Moderne te Parijs. 1956/57 tentoonstellingen te Parijs, Nantes en op de 4e Biennale te São Paulo. 1958 tentoonstelling i.h. Musée National d'Art Moderne te Parijs, i.d. musea te Mexico en Brussel. Nam deel a.d. tentoonstelling „Zes Braziliaanse kunstenaars” te Parijs, aan die van „Acht Schilders der Verzameling Arnaud” i.h. Museum voor Moderne Kunst te Cincinnati en a.d. tentoonstelling der „Howard Wise

Gallery" te Cleveland. 1959 tentoonstelling eigen werk te Parijs. Werken in verzamelingen van Brazilië, Japan, Kanada, Frankrijk, Zwitserland, de Verenigde Staten en Engeland.

- 119 Schilderij I 1959
Olieverf op doek 50 x 61 cm

- 120 Schilderij III 1959
Olieverf op doek 65 x 81 cm

afb. 11

- 121 Schilderij IV 1959
Olieverf op doek 73 x 92 cm

VIEIRA, Décio - Rio de Janeiro

geb. i/d staat Rio 1922. Studeert grafische technieken. Gemeenschappelijke tentoonstellingen te Rio, Buenos Aires, Santiago, Lima, Caracas, Tokio en Neuchâtel. 1952 prijs v.h. Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro bij gelegenheid v.d. 1e tentoonstelling voor abstracte schilderkunst te Petrópolis.

- 122 Schilderij 1954
Olieverf op doek 100 x 80 cm

- 123 Schilderij
Olieverf op doek 100 x 81 cm

- 124 Schilderij 1955
Olieverf op doek 150 x 50 cm

- 125 Schilderij 1955
Olieverf op doek 100 x 81 cm

afb. 12

- 126 Schilderij
Olieverf op doek 100 x 81 cm

VOLPI, Alfredo - São Paulo

geb. Italië 1896. 1897 naar Brazilië. 1941 zilveren medaille op de Salão Nacional de Belas Artes. Sedert 1942 individuele en kollektieve tentoonstellingen te Rio en São Paulo. Nam deel 1950 en 1952 a.d. Biennalen te Venetië. Gemeenschappelijke tentoonstellingen in Chili, Japan, Argentinië en Peru. 1957 retrospectieve tentoonstelling i.h. Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro. Dong 1958 mede naar de Guggenheimprijs. Werd i.h. kader der Braziliaanse inzending bekroond.

- 127 Kompositie I
Olieverf op doek 45 x 90 cm

- 128 Kompositie II
Olieverf op doek 67 x 73 cm

- 129 **Kompositie III**
Olieverf op doek 73 x 73 cm
- 130 **Kompositie IV**
Olieverf op doek 54 x 73 cm
- 131 **Kompositie V**
Olieverf op doek 66 x 85 cm
- 132 **Kompositie VI**
Olieverf op doek 87 x 58 cm

GRAFIEK

ABRAMO, Lívio - São Paulo

geb. São Paulo 1903. Autodidakt. 1942 eerste tentoonstelling eigen werk te São Paulo. 1948 stelde hij te Rome ten toon. 1950 tentoonstelling i.h. *Museu de Arte Moderna de São Paulo*. Verwerft reisstipendium voor het buitenland op de Salão Nacional de Belas Artes te Rio de Janeiro. Gast op de 1e, 2e en 3e Biennale voor Moderne Kunst te São Paulo. Vertegenwoordigd op de Biennalen te Venetië van 1950, 1952 en 1954. 1953 prijs als beste nationale graficus op de 2e Biennale te São Paulo. Nam deel a.d. nationale tentoonstellingen te Lugano, Zürich, Bern, München, Parijs en Tokio. Tot lid v.h. „Xilon“-genootschap van Internationale Grafici gekozen. Tentoonstellingen eigen werk te Rome, Buenos Aires, Milaan en Asunción 1955/56.

- 133 **Rivier (proefdruk) 1951**
Houtsnede 27 x 13 cm
- 134 **Rivier (proefdruk) 1953**
Houtsnede 24 x 21 cm
- 135 **Paraguay (proefdruk) 1958**
Houtsnede 22 x 29 cm afb. 13

BEHRING, Edith - Rio de Janeiro

geb. Rio de Janeiro. Studeert tekenen en schilderkunst onder Portinari. Bezoekt 1953 het atelier van Friedländer te Parijs. Tentoonstellingen eigen werk te Parijs en Rio. Gemeenschappelijke tentoonstellingen te Parijs, Genève, Lugano, Zürich, Neuchâtel, Montevideo, Santiago, Quito en Buenos Aires. 1957 prijs op de 2e Biennale te Ljubljana. Prijs op de tentoonstelling voor Moderne Kunst te Rio de Janeiro. Neemt deel a.d. 4e Biennale te São Paulo 1957. Assistent van Friedländer bij diens leergang voor grafiek i.h. *Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro*.

- 136 **Gravure nr. 1 - 15/50 1954**
Aquatint op geel 30 x 40 cm
- 137 **Gravure nr. 2 (proefdruk) 1956**
Aquatint op kleurige grond 34 x 40 cm
- 138 **Gravure nr. 8 - 20/20 1957**
Ets in zwart en groen 29 x 68 cm
- 139 **Gravure nr. 9 (proefdruk) 1958**
Aquatint 45 x 17 cm

BONOMI, Maria - São Paulo

geb. Italië 1935. Studeerde onder Lasar Segall. Thans te New York, a.h. „Art Department” der Columbia-Universiteit. Werkt onder leiding van Hans Müller. Studeert ook grafische technieken a.h. „Pratt Institute” onder Seong Moy. Nam deel aan tentoonstellingen in Brazilië (3e Biennale te São Paulo) en te New York. Tentoonstellingen eigen werk i.h. Museu de Arte Moderna de São Paulo 1956 en in november 1958 te New York.

140 Opeengestapelde steden 1958

Houtsnede 49 x 62 cm

141 Kristallen gedachte 1958

Houtsnede 80 x 34 cm

142 Vleugelen 1958

Houtsnede 62 x 98 cm

143 Op zoek naar licht

Houtsnede 98 x 60 cm

CARNEIRO, Mário - Rio de Janeiro

geb. 1930. Studeerde grafiek onder Friedländer te Parijs. Sedert 1950 stelt hij op de Salon voor Moderne Kunst ten toon. Nam deel aan gemeenschappelijke tentoonstellingen in Argentinië, Uruguay, Mexico (Biennale) en India.

144 Luchters 5/15 1958

Ets 62 x 44 cm

145 Tafel 1958

Ets 44 x 44 cm

afb. 14

CHAVES, João Luiz - Parijs

geb. São Paulo 1924. Autodidakt in tekenen en schilderen. Studeerde grafische technieken. Bezocht 1953 de ateliers van Friedländer en Lacourrière te Parijs. Tentoonstelling i.h. kader der Salão de Arte Moderna de São Paulo en op de Biennalen te São Paulo. Tentoonstelling eigen werk te Parijs (schilderkunst en grafiek). Werken i.h. prentenkabinet v.h. Stedelijk Museum te Amsterdam. 1958 stelt hij op de Meisalon te Parijs ten toon.

146 Kompositie I 1958

Kopergravure 25 x 65 cm

147 Kompositie II 1958

Kopergravure 50 x 65 cm
(Collectie Dr. R. Glawe, München)

148 Kompositie IV 1958

Kopergravure 50 x 65 cm

149 Kompositie VI 1958

Kopergravure 50 x 65 cm
(Collectie Dr. R. Glawe, München)

GOELDI, Oswaldo - Rio de Janeiro

geb. Rio de Janeiro 1895. Studeerde in Zwitserland. Polytechnikum te Zürich. Was een der pioniers der moderne grafiek in Brazilië. Leermeeester van vrijwel alle Braziliaanse grafici. Eerste tentoonstelling eigen werk 1921 te Rio de Janeiro. 1930/31 weer in Europa. Succesvolle tentoonstellingen te Bern, Zürich en Berlijn. 1941 tentoonstelling eigen werk i.h. Instituut der Architecten van Brazilië. Reizende tentoonstellingen der „International Business Machine Corporation”. Neemt deel a.d. Biennalen te Venetië 1950 en 1952. Gemeenschappelijke tentoonstellingen te Parijs, Santiago en Tokio. Behaalde op de 1e Biennale te São Paulo de Grote Prijs der Nationale Grafici. Nam deel a.d. tentoonstellingen van Braziliaanse kunstenaars in Zwitserland, Argentinië, Chili en Peru. Was op de 29e Biennale te Venetië vertegenwoordigd. Retrospektieve tentoonstelling 1956 i.h. Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro.

- 150 Namiddag 2/12
Kleurenhoutsnede 23 x 31 cm
- 151 De eenzelvige 3/12
Kleurenhoutsnede 25 x 30 cm
- 152 Nachtmerrie 5”12
Kleurenhoutsnede 24 x 31 cm
- 153 Ogen 4/12
Kleurenhoutsnede 23 x 24 cm

GRASSMANN, Marcelo - São Paulo

geb. São Paulo 1925. 1946—1951 tentoonstellingen eigen werk te Rio. Tweede prijs voor tekeningen op de 1e Biennale te São Paulo. Nam deel a.d. 25e Biennale te Venetië. Gemeenschappelijke tentoonstellingen in Chili, Japan, Frankrijk en Noorwegen. Zilveren medaille (1950), gouden medaille (1951) op de Salão Nacional de Arte Moderna do Rio de Janeiro. Verwerft 1952 stipendium voor buitenlandse reis. Neemt deel a.d. 38e Biennale te Venetië. Tentoonstelling eigen werk i.h. Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro. Behaalt 1959 de Leirnerprijs voor tekenen.

- 154 4/20 1952
Houtsnede 34 x 49 cm
- 155 5/20 1954
Gravure 37 x 52 cm

LETICIA, Anna - Rio de Janeiro

geb. bondsstaat Rio. Leergangen a.h. Museu de Arte Moderna te Rio, i.d. Braziliaanse Groep voor Teken en bij André Lhote. Sedert 1953 tentoonstellingen i.h. kader der Salão Nacional de Arte Moderna. Neemt deel a.d. Biennale te São Paulo. Tentoonstellingen van Braziliaanse grafici in Uruguay, Spanje, Mexico, Duitsland, op de Salão de Arte Moderna te Rio 1953. Verwerft 1958 stipendium voor een reis door Brazilië op de Salão de Arte Moderna. 1959 Leirnerprijs voor grafiek.

156 Paarden 7/20 1958
Kopergravure 54 x 23 cm

157 Peren 4/20 1958
Kopergravure 24 x 52 cm

158 Sinaasappelen 4/15 1958
Kopergravure 23 x 32 cm

afb. 17

LIMA, José - Rio de Janeiro

geb. Pernambuco 1934. Studeerde a.d. Kunstnijverheidsschool te Rio de Janeiro a.h. Museu de Arte Moderna. Stelde ten toon op de Salon voor Moderne Kunst 1958. Tetoonsstelling eigen werk i.h. Italiaanse Kultuurstuut.

159 Abstraktie nr. 1 1958
Lak en gouache 23 x 21 cm

160 Abstraktie nr. 2 1958
Ets, aquatint 29 x 20 cm

161 Abstraktie nr. 3 1958
Ets 23 x 21 cm
(Bayerische Staatsgemäldesammlungen, München).

MINDLIN, Vera - Rio de Janeiro

geb. Rio de Janeiro 1920. Studeerde onder Guignard en Goeldi te Rio; onder Jean Pons te Parijs. Nam deel a.d. 2e Biennale te São Paulo en de tentoonsstellingen „Moderne Kunst van Brazilië” in Chili, Argentinië en Peru. Prijs op de le Salão de Arte Moderna te Rio.

162 Kompositie (proefdruk) 1956
Houtsede 48 x 31 cm

163 2e studie 3/5 1956
Litho 51 x 38 cm

afb. 18

164 Kompositie (proefdruk) 1956
Houtsede 49 x 30 cm

OSTROWER, Fayga - Rio de Janeiro

geb. Polen 1920. Sedert 1934 in Brazilië. Studeerde grafische technieken. Gemeenschappelijke tentoonsstellingen in Argentinië, Chili, Ecuador, de Verenigde Staten, Kanada, Skandinavië, Frankrijk, Zwitserland en Italië. Nam deel a.d. 1e, 2e, 3e en 4e Biennale te São Paulo; a.d. 27e en 29e Biennale te Venetië; a.d. Biennalen te Mexico, Tokio en Lugano. Tentoonstelling „Xilon” te Zürich en „Braziliaanse Grafiek” te Montevideo. Tentoonstellingen eigen werk te Rio, São Paulo, New York en Washington D.C. Bronzen en zilveren medaille op de Salão Nacional de Belas Artes. 1955 Fullbright.

stipendium voor verblijf in de Verenigde Staten. Prijs op de 3e Biennale te São Paulo. 1956 eerste prijs voor grafiek „Arte Contemporânea” v.h. Museu de Arte Moderna te São Paulo. 1958 internationale prijs voor grafiek op de 29e Biennale te Venetië. Tentoonstelling eigen werk i.h. Stedelijk Museum te Amsterdam 1959.

- 165 Nr. 5732 9/30 1957
Kleurenhoutsnede 54 x 62 cm

- 166 Nr. 5843 12/30 1958
Ets en koude naald 25 x 70 cm

- 167 Nr. 5831 13/30 1958 afb. 19
Aquatint 50 x 32 cm

- 168 Nr. 5826 14/30 1958
Kleurenhoutsnede 60 x 40 cm

PAPE, Lygia - Rio de Janeiro

geb. staat Rio 1932. Studeert a.h. Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro. Maakt deel uit v.d. „Grupo Frente”. 1956 tentoonstelling voor konkrete kunst te Rio en São Paulo. Neemt deel a.d. Salons voor Moderne Kunst te Rio en São Paulo; a.d. 3e en 4e Biennale te São Paulo. 1955 stelt hij ten toon op de Salão de Arte Moderna de São Paulo en op de Salão Nacional de Arte Moderna. 1956 tentoonstelling van hedendaagse kunst te São Paulo. 1959 gemeenschappelijke tentoonstelling i.h. Museu de Arte Moderna.

- 169 Kompositie
Houtsnede 23 x 48 cm
- 170 Kompositie 1956
Houtsnede 30 x 32 cm
- 171 Kompositie 1956
Houtsnede 27 x 31 cm
- 172 Kompositie 1958
Houtsnede 26 x 43 cm

PEDROSO d'HORTA, Arnaldo - São Paulo

geb. São Paulo 1914. Nam deel a.d. 1e en 2e Biennale te São Paulo. Eerste prijs voor tekenen op de 2e Biennale. 1954 prijs „Incomi”, beste buitenlandse tekenaar en graficus op de 27e Biennale te Venetië. Nam deel a.d. gemeenschappelijke tentoonstelling van Braziliaanse kunstenaars in Argentinië, Chili, Peru en Ecuador 1957.

- 173 Houtsnede „C” 17/20 1958 afb. 20
Proefdruk 3e en laatste staat 47 x 57 cm

- 174 Houtsnede „D” 9/20 1958
59 x 47 cm
- 175 Houtsnede „E” 14/20 1958
Proefdruk 3e en laatste staat 44 x 52 cm

PEREZ, Rossine - Rio de Janeiro

geb. Rio Grande do Norte 1932. Leergangen voor tekenen, schilderen en grafiek. 1955—1957 tentoonstellingen te Rio en São Paulo. Neemt deel a.d. Nationale Salons voor Moderne Kunst te São Paulo; a.d. 3e en 4e Biennale te São Paulo (tweede prijs voor Braziliaanse grafici). Gemeenschappelijke tentoonstellingen in Zwitserland, Uruguay, Spanje, Chili, Argentinië, Peru, China en te Tokio.

- 176 „Favela” 4/20 1958 afb. 21
Aquatint 40 x 40 cm
- 177 „Morro” 1/20 1958
Aquatint 20 x 34 cm
- 178 „Morro” 2/20
Aquatint 37 x 24 cm

PIZA, Arthur Luiz - Parijs

geb. São Paulo 1928. Studeerde tekenen bij A. Gomide en i.h. atelier voor grafici van Friedländer. Stelde ten toon op de Biennalen te São Paulo, en op de „Fifth International Biennial Colour Lithography” te Cincinnati. Nam deel a.d. 2e Biennale voor Grafiek te Ljubljana 1957; de 1e Triennale te Grechen (Zwitserland) 1958; a.d. „Salon de Mai” in de jaren 1953, 1956, 1957, 1958 te Parijs. Tentoonstellingen te Tokio, Genève, Buenos Aires, Parijs, Lugano en Bern. Tentoonstellingen eigen werk in Brazilië, Frankrijk en de Verenigde Staten, 1959 i.h. Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro.

- 179 Grote helft 1958
Kopergravure 50 x 60 cm
- 180 Doorzichtigheid 1958
Kopergravure 50 x 60 cm
- 181 Kontrapunt 1958
Kopergravure 50 x 60 cm
- 182 Ontspruiten 1958 afb. 22
Kopergravure 50 x 60 cm

SEGALL, Lasar - São Paulo

geb. Wilna (Rusland) 1891, gest. São Paulo (Brazilië) 1957. Verliet Rusland 1906 en werkte a.d. akademie voor beeldende kunsten te Berlijn, waar hij

verscheidene stipendiën en prijzen verwierf. 1911 geeft hij onderricht te Dresden en stelt hij er ten toon in Kunsthandel Gurlitt. 1911/12 is hij volop betrokken bij de expressionistische beweging in Duitsland. Bereist Nederland. Vervolgens naar Brazilië. 1913 eerste tentoonstellingen van moderne kunst te São Paulo en Campinas. Terug in Europa, tentoonstellingen te Hagen, Frankfurt a.M. en Leipzig (1920/21 en 1923). 1924 opnieuw in Brazilië. Tentoonstellingen te São Paulo en in de kunsthandel Vignon te Parijs. 1935 sticht hij met andere kunstenaars de „Sociedade Paulista de Arte Moderna”. Tentoonstellingen te Rio, Milaan en Rome. 1935 begint hij de beroemde portretten van Lucy en de landschappen te Campos do Jordão. 1950 „Pogrom”, „Landverhuizersschip”, enz. Tentoonstellingen te Parijs, New York, Washington D.C. en Rio de Janeiro. Retrospektieve tentoonstelling te São Paulo 1951. Eregast der 1e en 2e Biennale te São Paulo. Werkte het laatst aan „Erradias” en „Florestas” („Dwaalwegen” en „Wouden”). Gest. 2 augustus 1957 tijdens de voorbereidingen der tentoonstellingen voor Parijs, Israël en Spanje. Eigen Salon op de 29e Biennale te Venetië. Posthume tentoonstellingen in de musea voor moderne kunst te Parijs, Barcelona en Madrid.

183 Wandbord nr. 5: houtsneden en litho's 1912-1929

Figuren uit een Russisch dorp 1912

Litho 27 x 17 cm

Ontmoeting 1920

Litho 47 x 37 cm

Uit het album „De zachtmoedige” 1917

Litho 41 x 37 cm

Sterfbed 1929

Houtsnede 25 x 32 cm

Na het pogrom 1912

Litho 47 x 37 cm

184 Wandbord nr. 36: grafiek 1910—1920

Uit het album „Herinnering aan Wilna” 1917

afb. 23

Ets 28 x 22 cm

Familiegroep 1919—1920

Ets 29 x 23 cm

Uit het album „Herinnering aan Wilna” 1917

Ets 28 x 22 cm

Man en vrouw („De zachtmoedige”) 1918

Litho 34 x 37 cm

Wilna en ik 1910

Litho 40 x 28 cm

185 Wandbord nr. 39: grafiek 1927—1930

Twee koppen met rolluiken 1929

Houtsnede 21 x 17 cm

Geneigd hoofd met rolluiken 1927

Houtsnede 21 x 17 cm

Groep uit de reeks „Mangue” 1927

Houtsnede 20 x 20 cm

Figuur met kat 1930

Houtsnede 31 x 14 cm

Figuren met rolluiken 1930

Houtsnede 32 x 10 cm

Twee koppen 1929

Houtsnede 24 x 18 cm

PLASTIEK

CRAVO Júnior, Mário - São Salvador

geb. Bahia 1923. Studeert te Salvador da Bahia, Rio en a.d. universiteit te Syracuse (N.Y.). Leraar voor grafiek a.d. School voor Beeldende Kunsten der universiteit te Bahia. Stelde 1950 ten toon i.h. Museu de Arte Moderna de São Paulo. Nam deel a.d. Biennalen te São Paulo. 1952 2e Salon voor Moderne Kunst te Rio de Janeiro. Neemt 1955 deel a.d. tentoonstellingen van Braziliaanse grafici te Bern; „Primitieve en Moderne Braziliaanse Kunstenaars” te Neuchâtel; tentoonstelling van Braziliaanse grafici te Montevideo (1957), en a.d. Internationale Biennale voor Grafici te Tokio. 1955 eerste prijs voor beeldhouwkunst op de 2e Salon voor Moderne Kunst te São Paulo. Tentoonstelling eigen werk i.h. Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro 1959.

186 Eerste ordening 1958

IJzerplastiek met messingbekleding 80 cm

187 Kompositie nr. 3 1958

afb. 24

IJzerplastiek met messingbekleding 60 cm

188 „Orungan” 1958

IJzer en messing 32 cm

189 Krijger nr. 2 1958

IJzer en messing 43 cm

190 Mast nr. 1 1958

IJzerdraadplastiek 118 cm

- 191 „Exú” 1958
IJzerplastiek 135 cm

FEJER, Kásmer - São Paulo

geb. Hongarije. Akademie voor beeldende kunsten te Boedapest. 1945 tentoonstelling „Vijf jonge kunstenaars” te Boedapest. 1946 tentoonstelling „Réalités Nouvelles” te Parijs. 1947 tentoonstelling te Wenen. 1948 tentoonstellingen te Turijn en Montevideo. Vestigt zich in Brazilië. Neemt 1951 deel a.d. 1e Biennale te São Paulo. 1952 tentoonstelling „Grupo Ruptura” i.h. Museu de Arte Moderna de São Paulo. 1957 Nationale Tentoonstelling voor Konkrete Kunst te Rio.

- 192 Voorwerp nr. 5 1959
Plexiglas met zwart voetstuk 14 x 23 cm
- 193 Voorwerp nr. 5 1959
Plexiglas met zwart voetstuk 18 x 56 cm

GIORGI, Bruno - Rio de Janeiro

geb. São Paulo 1903. Akademie Ranson en „Grande Chaumière” (1937—1939). Gedenkteken „De Jeugd” i.h. ministerie van eredienst. Grote prijs voor beeldhouwkunst op de 2e Biennale te São Paulo. Eerste prijs voor beeldhouwen op de 1e Salon voor Moderne Kunst te São Paulo. Monument „De Jeugd” te Belém do Pará. Lauro Sodré-standbeeld te São Paulo. Arbeidsmonument en Dantestandbeeld te São Paulo. Verscheidene standbeelden en sculpturen in samenwerking met Braziliaanse architecten. Symbolisch gedenkteken der Exekutieve te Brasilia. Studiereis naar Italië.

- 194 Krijgers 1957 afb. 25
Koper 145 x 85 cm
- 195 Muzikant nr. 1 1958
Koper 87 x 30 cm
- 196 Spinster 1958
Koper 42 x 20 cm
- 197 Fluitspeler 1959
Aluminium 166 x 64 cm
- 198 Luilakster 1959
Koper 67 x 110 cm

MARTINS, Maria - Rio de Janeiro

geb. Minas Gerais 1900. Studeerde schilder- en beeldhouwkunst te Parijs en Brussel. Tentoonstellingen eigen werk te Washington D.C., New York en

Parijs, i.d. musea voor Moderne Kunst te Rio en São Paulo. Nam deel a.d. 1e, 2e (2e prijs) en 3e (1e prijs) Biennale te São Paulo. Stelde ten toon te Lausanne, Parijs, Neuchâtel. Werken i.h. Metropolitan Museum te New York, Art Institute te Cleveland (Ohio), Corcoran Gallery te Washington D.C., Museum of Art te San Francisco en i.d. musea voor Moderne Kunst te Detroit, Chicago, São Paulo en Rio.

199 Onmogelijk 1944

Gepolijst brons
(Collectie MAM do Rio de Janeiro)

200 Zonder Echo 1950

Gepolijst brons 79 cm

201 Zeegezang 1952

Gepolijst brons 66 cm

afb.26

SACILOTTO, Luiz - São Paulo

geb. São Paulo. 1949 i.d. Groep voor Konkrete Kunst te São Paulo. 1951 op de 1e Biennale te São Paulo en op de 1e Salon voor Moderne Kunst. Neemt 1952 deel a.d. Biennale te Venetië; 1e prijs der 2e Salon voor Moderne Kunst te São Paulo. 1954 prijs op de 3e Salon voor Moderne Kunst en op de 2e Biennale. Neemt 1956 deel a.d. 5e Salon voor Moderne Kunst te São Paulo, 1957 a.d. 4e Biennale. Tentoonstellingen „Moderne Kunst in Brazilië” in Argentinië, Chili en Peru.

202 Konkretie 5840 1958

Zwartbeschilderd ijzer 86 cm

203 Konkretie 5839 1958

Witbeschilderd aluminium 50 cm

204 Konkretie 5842 1958

Zwartbeschilderd aluminium 54 cm

205 Konkretie 5838 1958

Witgeschilderd aluminium 50 cm

SALGADO, Zélia - Rio de Janeiro

geb. São Paulo 1909. Studeert a.d. Akademie voor Beeldende Kunsten te Rio de Janeiro. 1937/38 in Europa onder Robert Wlerick en I. Dobrinski. Tentoonstellingen eigen werk (portretten) te Rio en São Paulo. Tentoonstelling van beeldhouwwerken i.h. Museu de Arte Moderna de São Paulo. Prijs „Museu de Arte Moderna do Rio de Janeiro” op de 4e Biennale te São Paulo.

206 Schepping op het ovaal nr. 8 1954

Nephriet

afb. 27

207 Vuurvogel 1956

Brons 90 cm

208 Vertikale aspiratie nr. 5 1957
Zilveraluminium 110 cm

209 Twee verbonden vormen (studie voor tuin) 1957

WEISSMANN, Franz - Rio de Janeiro

geb. Oostenrijk. Genaturaliseerd Braziliaan. Werkte a.d. Escola Nacional de Belas Artes onder de beeldhouwer Augusto Zamojski. 1946 eerste tentoonstelling eigen werk te Rio. Gemeenschappelijke tentoonstellingen in Brazilië, Zwitserland, Chili, Argentinië, Peru. 1949 zilveren medaille op de Salão Nacional de Arte Moderna. 1950 stipendium-Matarazzo. Eerste prijs voor beeldhouwkunst op de Salão de Arte Moderna de São Paulo. Tweede prijs der 3e Biennale. Leirnerprijs 1956. Eerste prijs voor beeldhouwkunst op de 4e Biennale. Verwerft stipendium voor buitenlandse reis op de Salão de Arte Moderna do Rio de Janeiro 1957. Gemeenschappelijke tentoonstelling i.h. Museu de Arte Moderna.

210 Drie punten 1958
IJzer bekleed met koper 80 x 80 x 80 cm

211 Brug 1958
IJzer bekleed met koper 70 x 70 x 100 cm

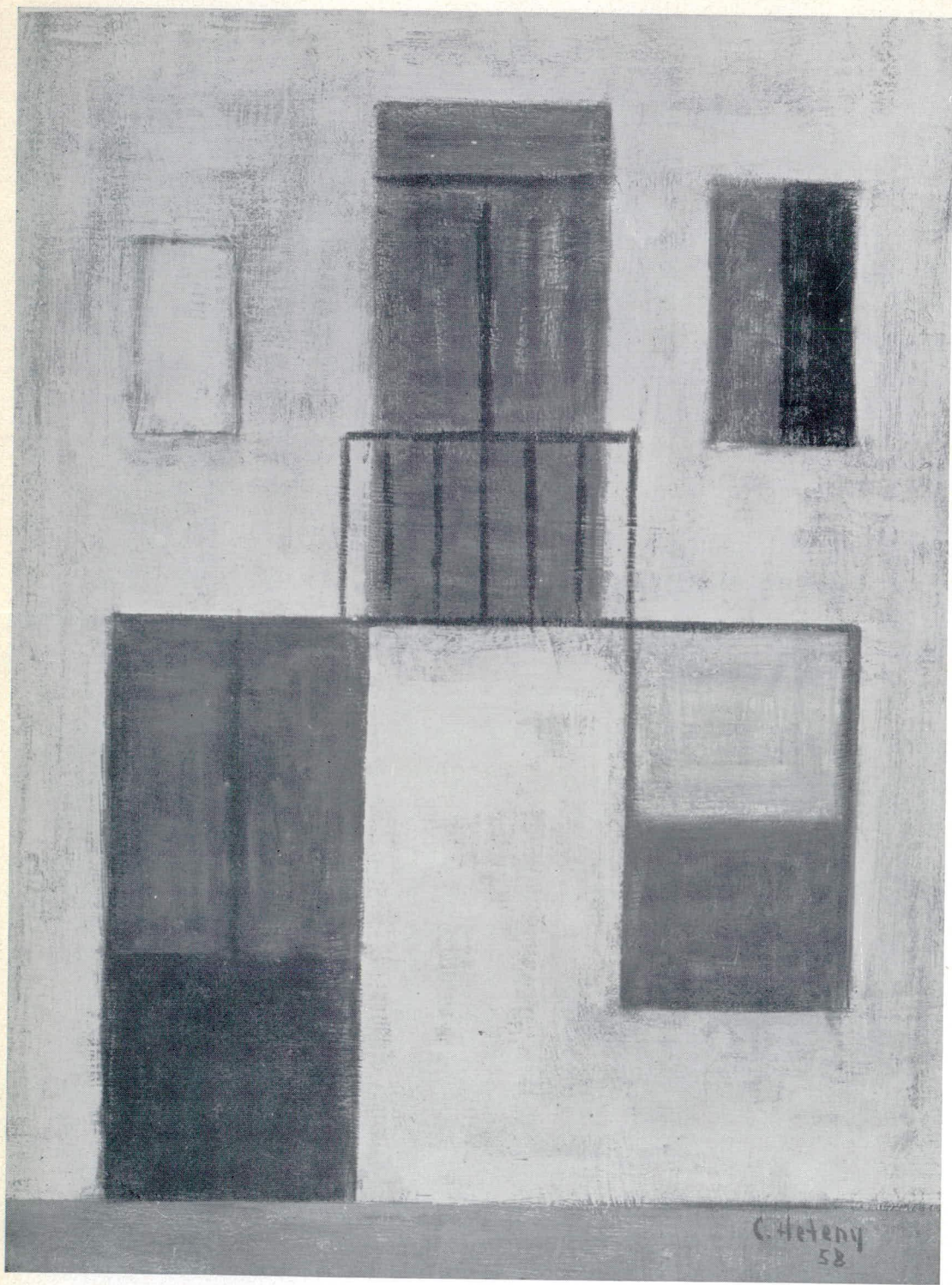
AFBEELDINGEN

1. Flávio de Carvalho Portret Niomar Moniz Sodré 1957

4. Clara Heteny Gevel 1958

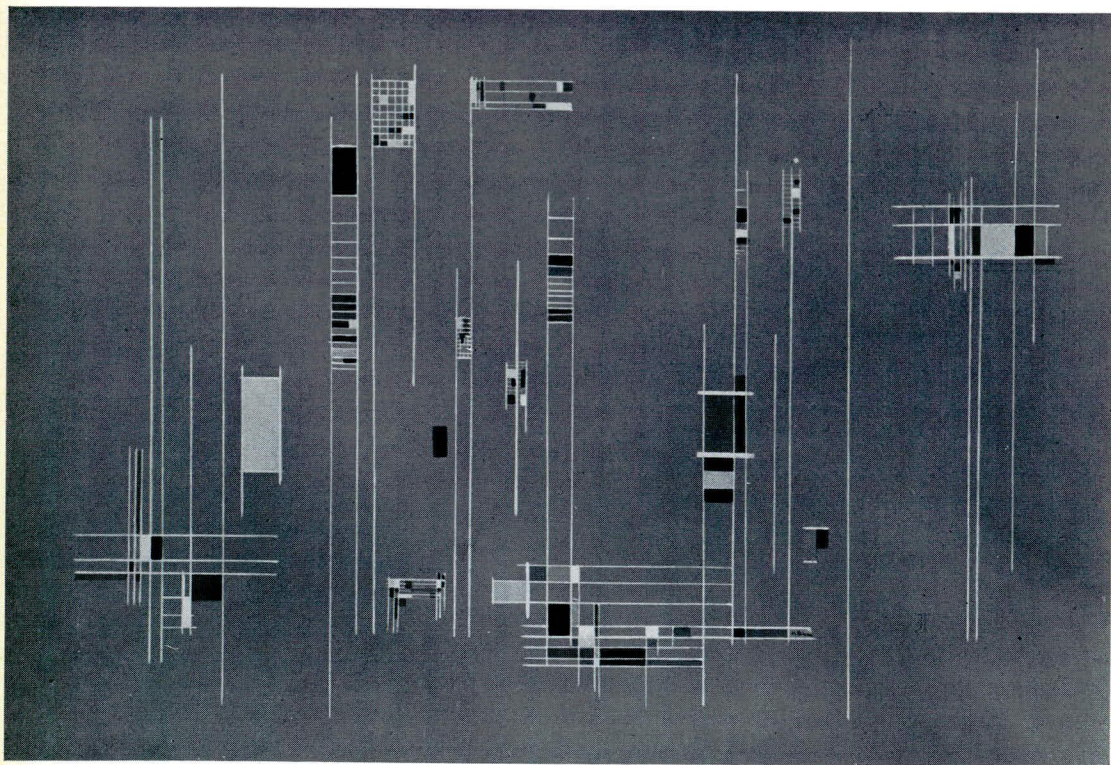

5. Aloísio Magalhães Palmvormig 1958

6. Inimă de Paula Abstraktie 1958

8. Maria Helena Andrés Ribeiro Blauwe Kompositie

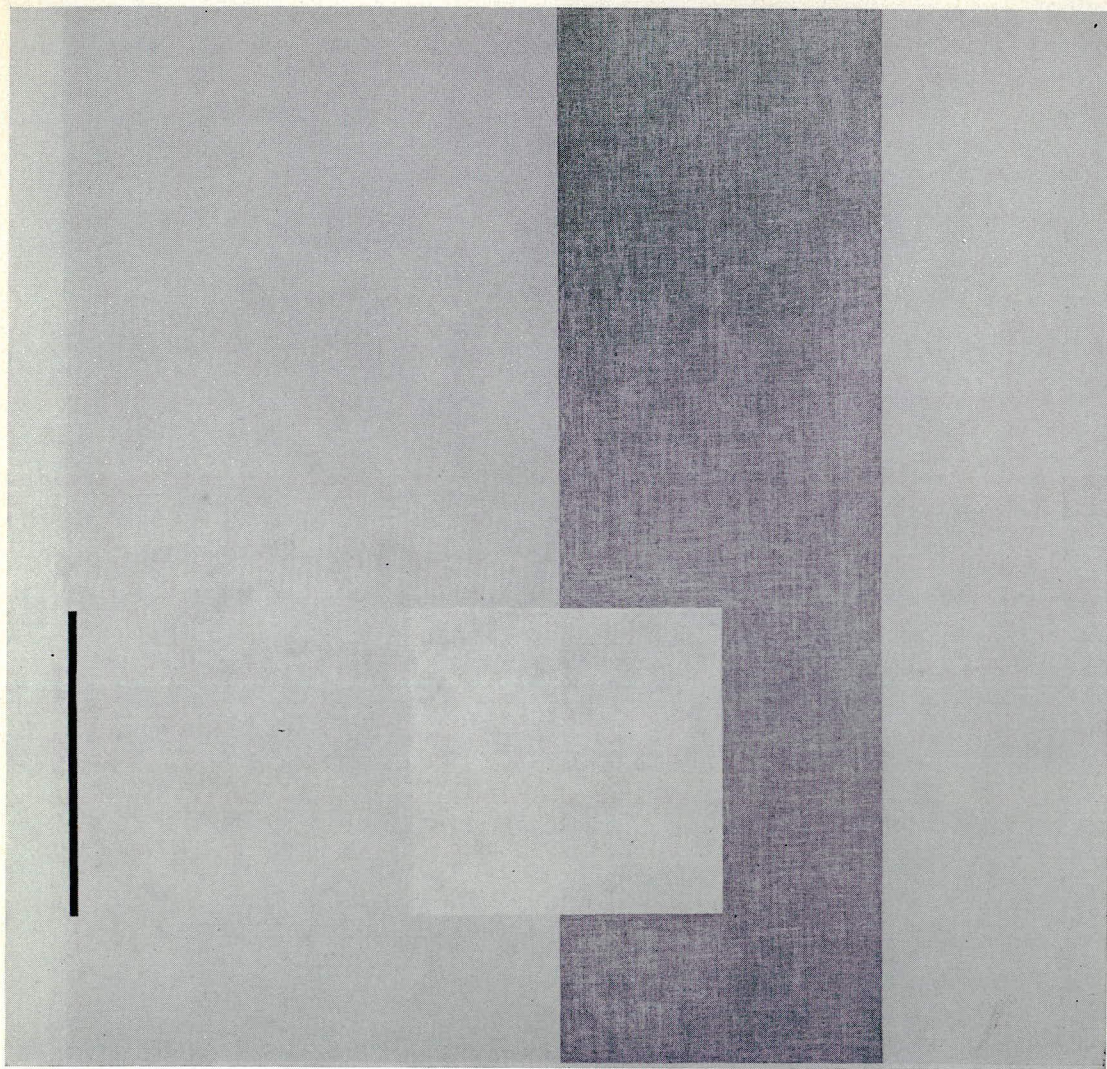
cat. 98

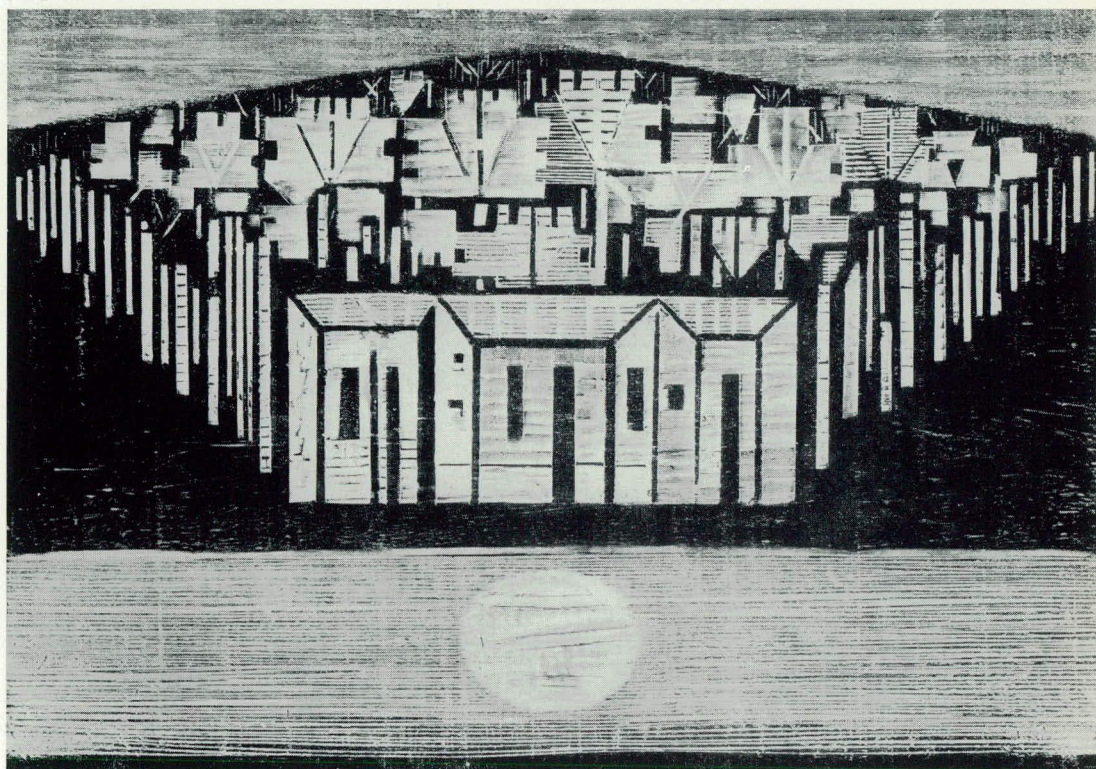

9. José Antônio da Silva Zelfportret 1956

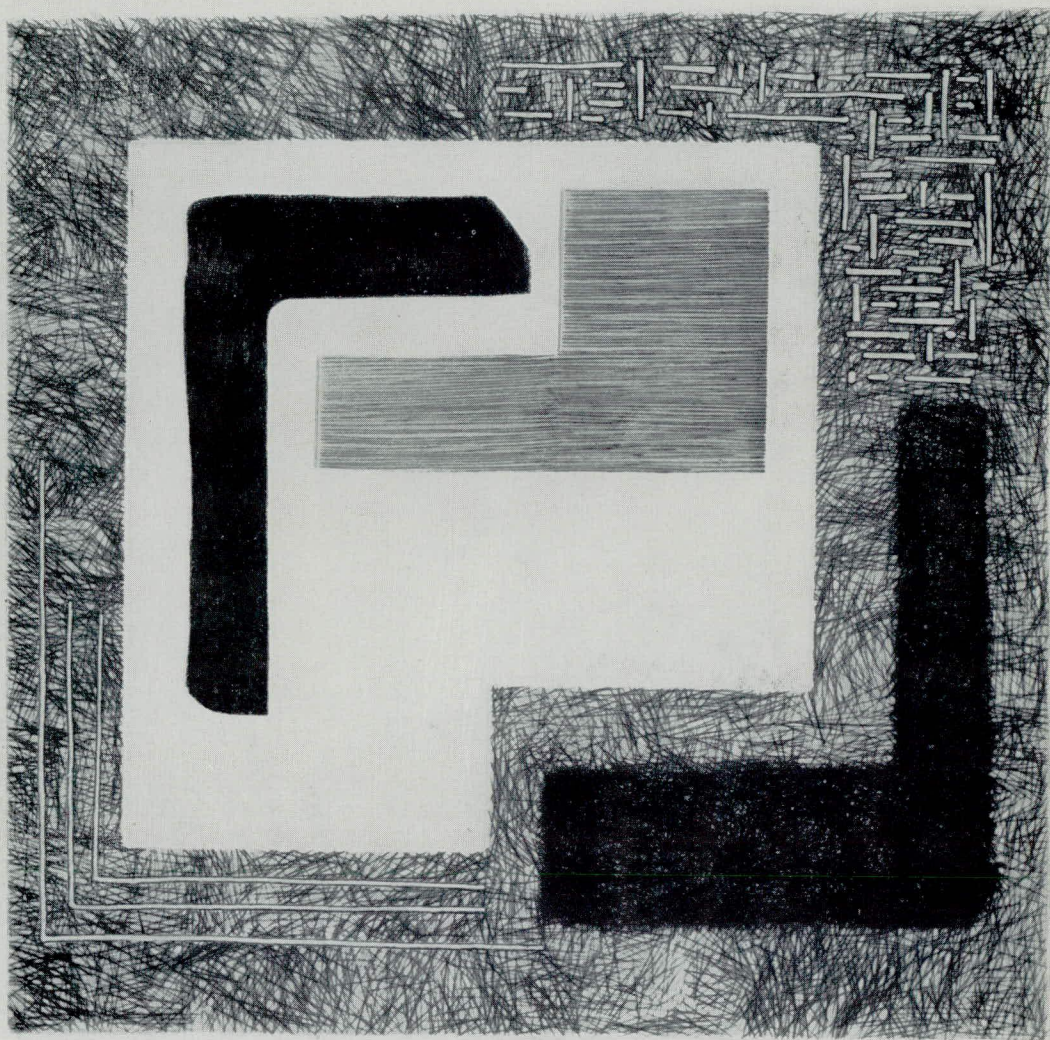

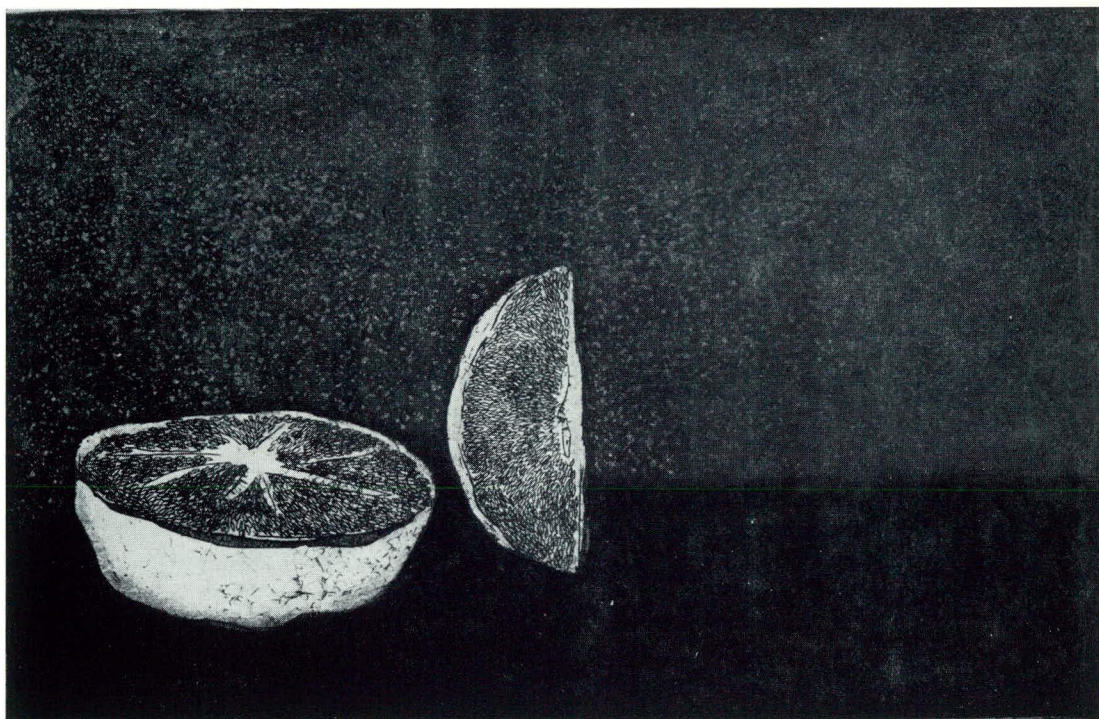

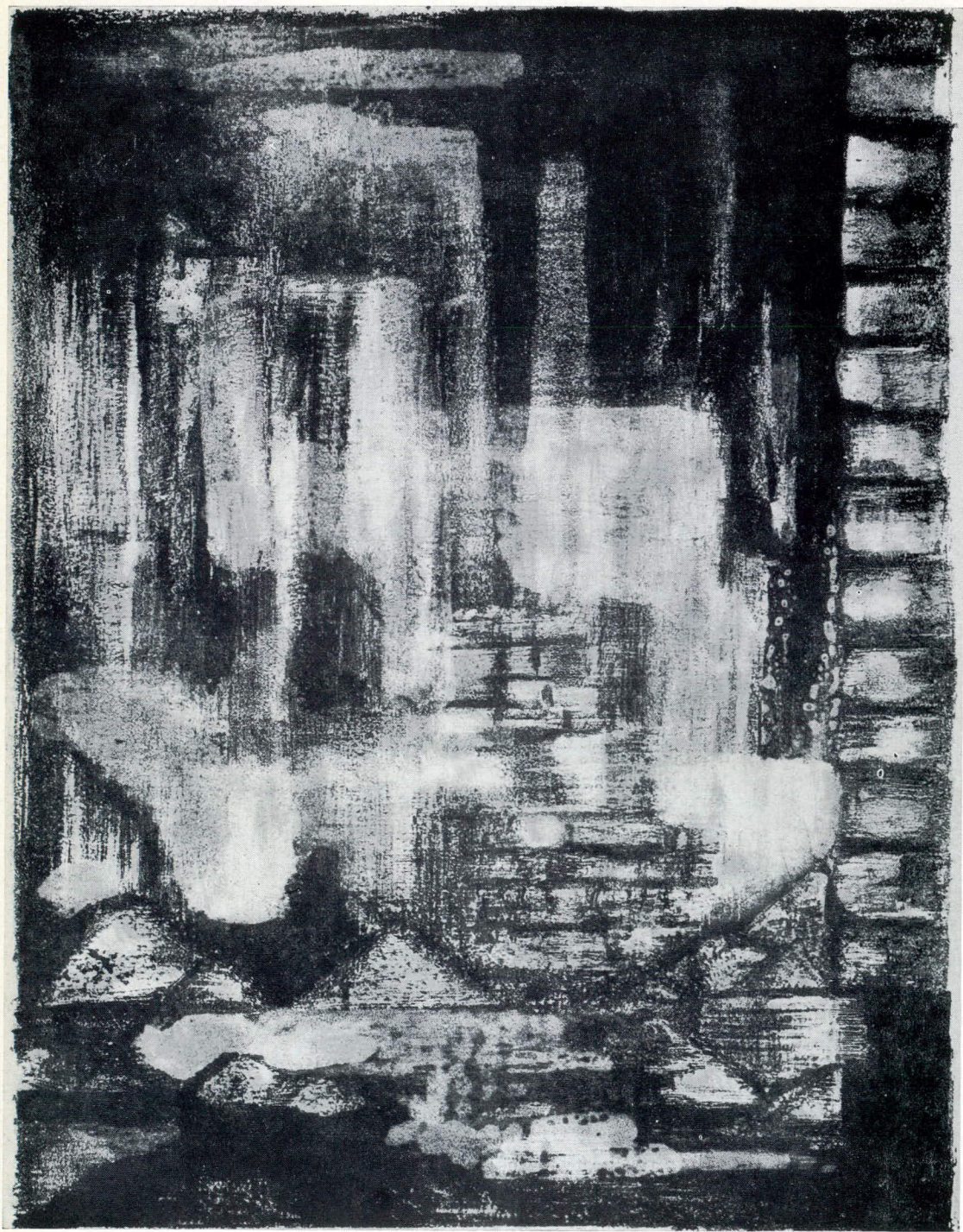

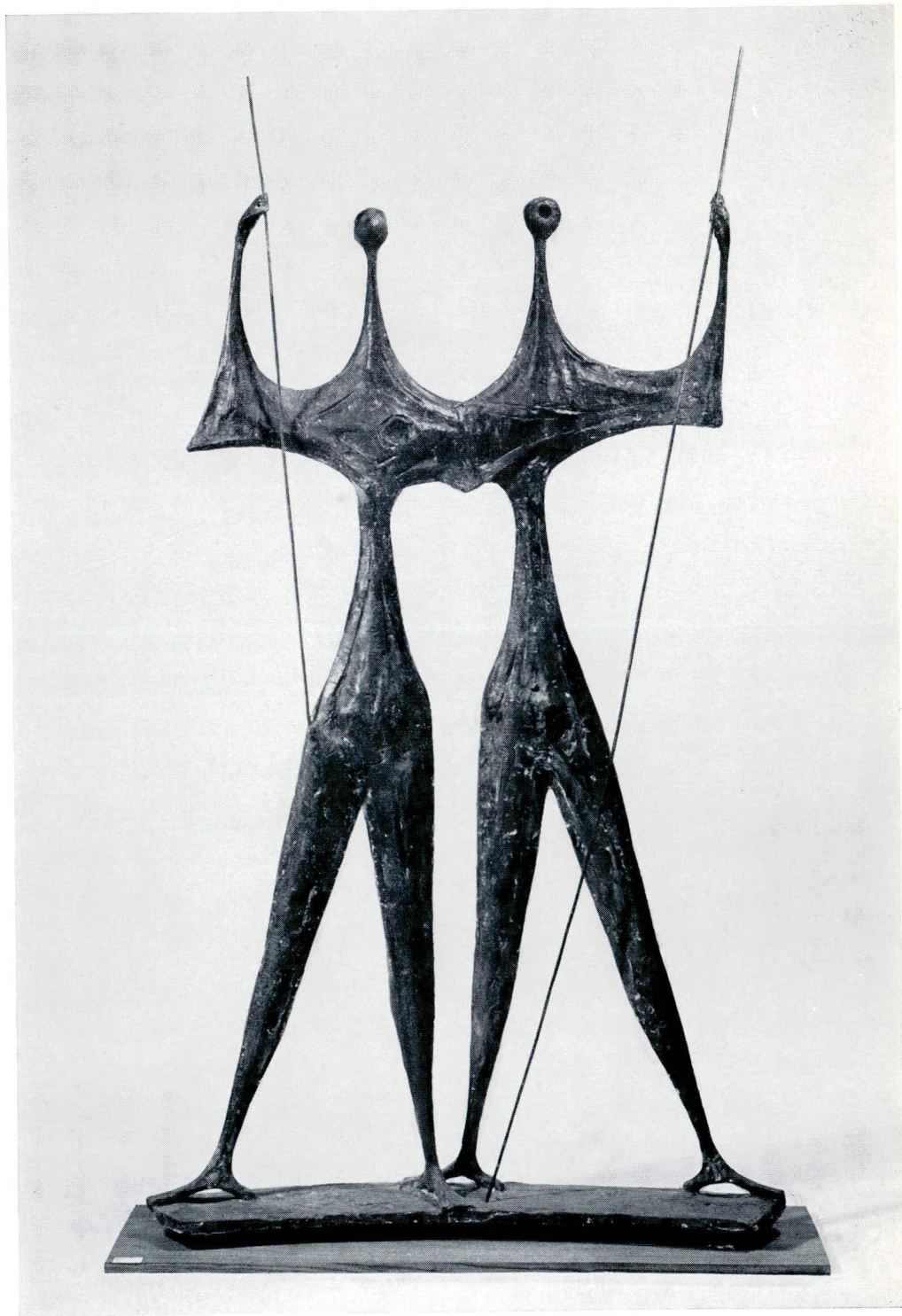

18. Vera Mindlin 2e Studie 1956

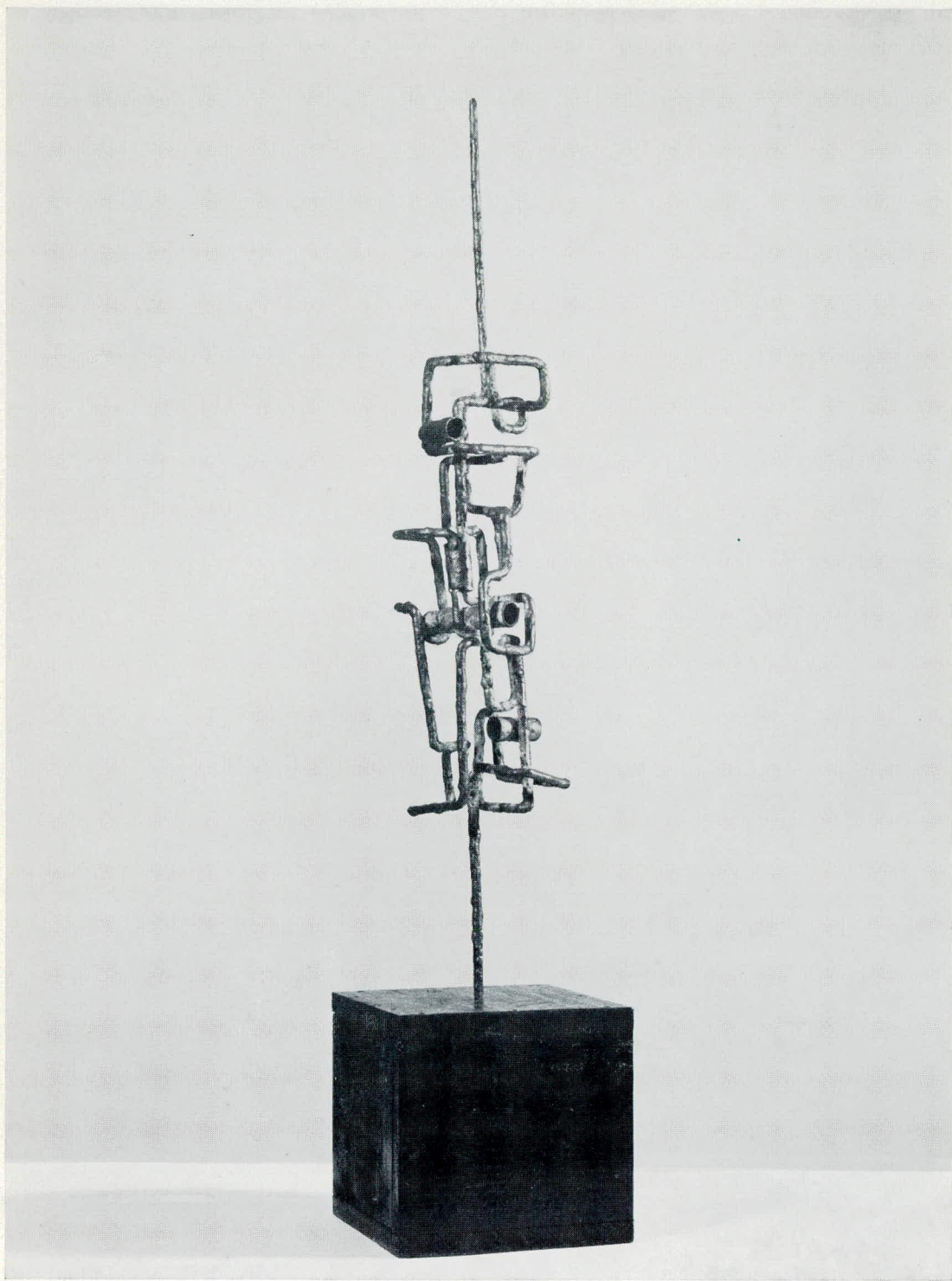
cat. 163

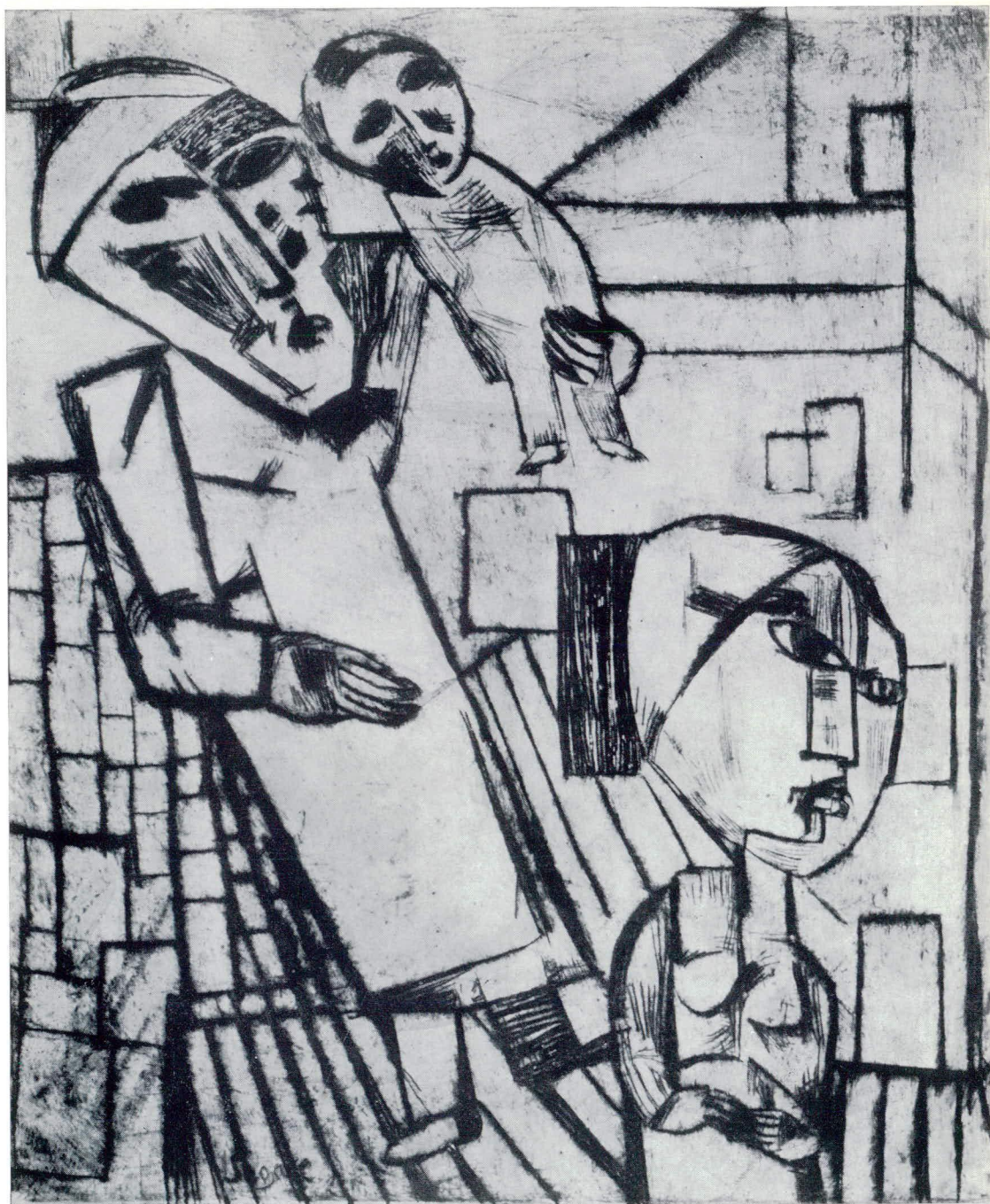

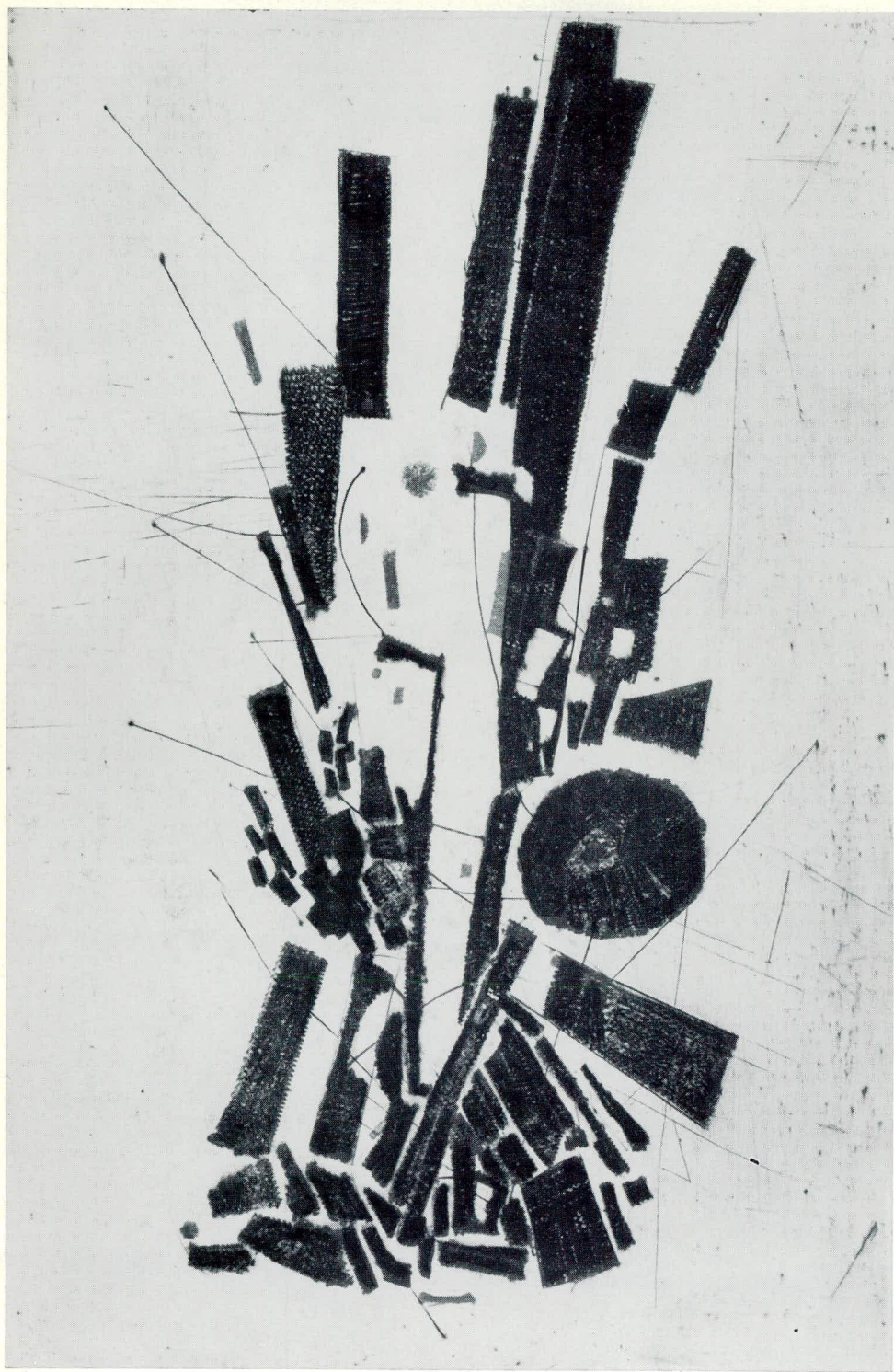
25. Bruno Giorgi *Krijgers* 1957

cat. 194

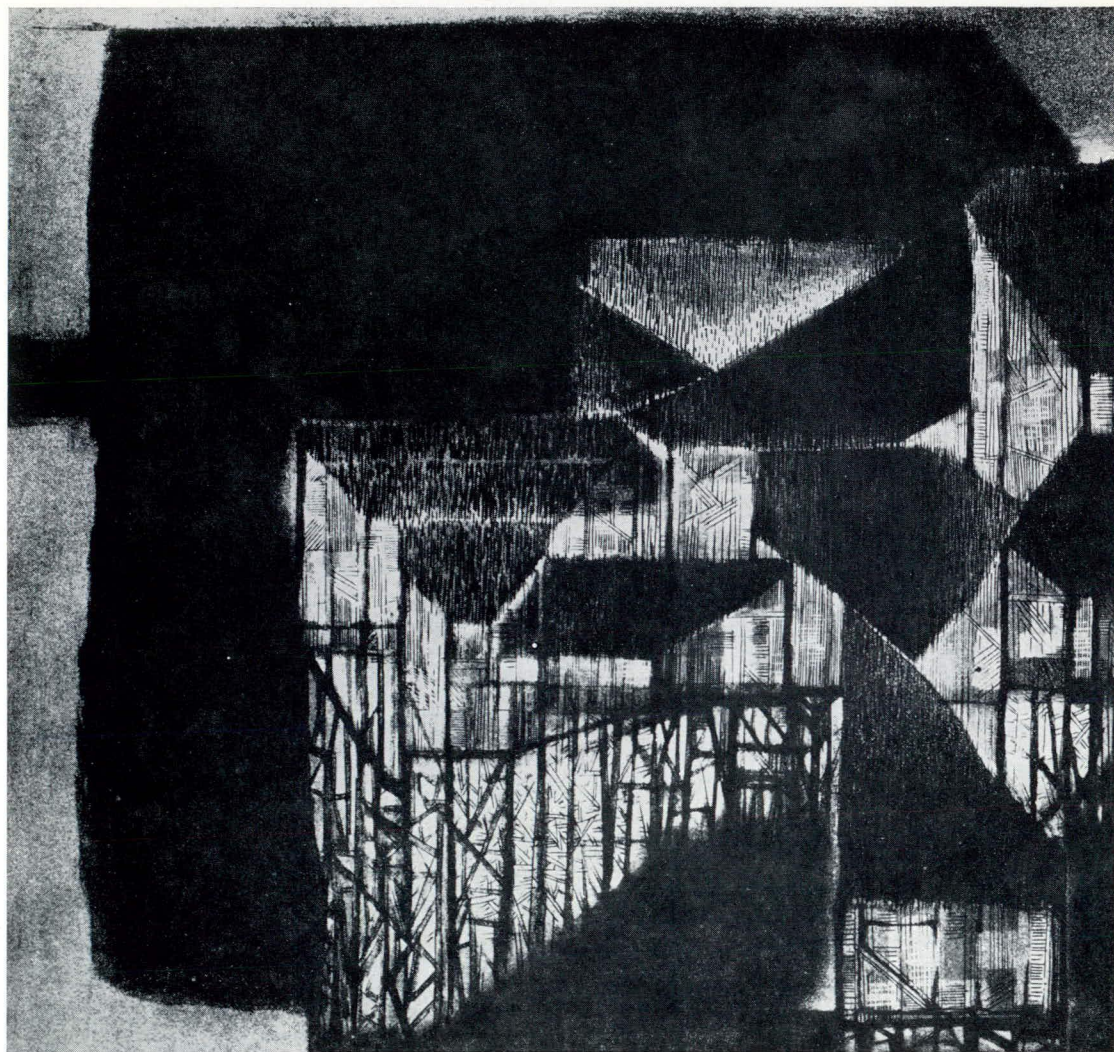
24. Mário Cravo Kompositie nr. 3 1958

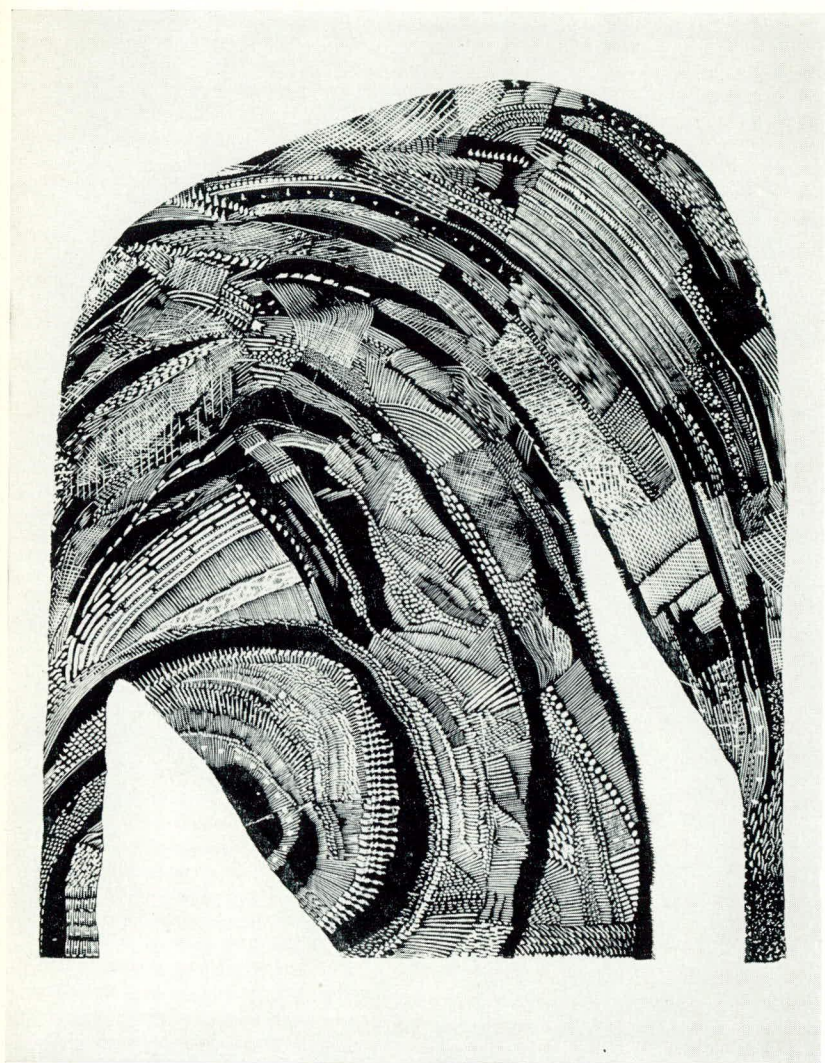

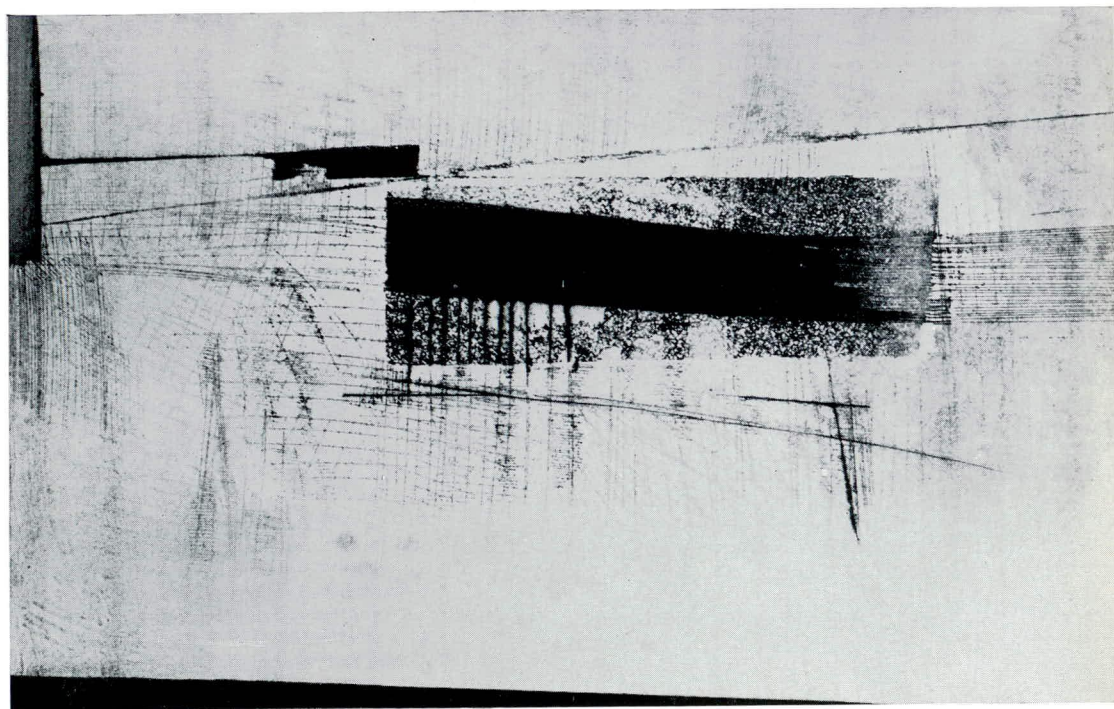

22. Arthur Luiz Piza Ontspruiten 1958

cat. 182

19. Fayga Ostrower „Nr. 5831” 1958

cat. 167

27. Zélia Salgado Schepping op het ovaal 1954

Gedrukt bij Kemink en Zoon N.V. te Utrecht
Clichés: Süddeutsche Graphische Kunstanstalt, München.

